

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»

ЦИКЛОВА КОМІСІЯ ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
Тамара ГУБАНОВА
30» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Економіка України в сучасних умовах»

галузь знань   **08 Право**
спеціальність   **081 Право**

освітньо-професійний ступень   **фаховий молодший бакалавр**

освітньо-професійна програма   «Право»
вид дисципліни   Вибіркова

Форма навчання	Денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	5
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма підсумкового контролю	залік

Викладач: Котвицький С.О.

Затверджено: На 2024 /2025 н.р. Протокол № 8/1 від 30 серпня 2024 р.

Пролонговано: На 20__ /20__ н.р. _____ (_____) “__” 20__ р

КИЇВ – 2024

Розробники: Котвицький Сергій Олександрович

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова циклової комісії загальноєкономічних
дисциплін

Мацелюх Ярослав Мацелюх
Протокол № __ від __ . . 202 року

Схвалено методичною радою ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»

Протокол № __ від «__» _____ 20__ року

Голова методичної ради Павленко (Людмила Павленко)
(підпис)

1. Вступ

Курс "Економіка України в сучасних умовах" спрямований на системне вивчення категорій та законів економічного життя як окремих суб'єктів, так і всього суспільства в цілому. Він надає можливість поєднати ґрунтовні знання з основних розділів прикладної економіки, зокрема, з аналізу, планування, організації та забезпечення ефективності господарювання на рівні підприємства як первинної ланки суспільного виробництва.

Навчальне завдання курсу полягає у забезпеченні базової фундаментальної теоретичної підготовки, необхідної для подальшого вивчення циклу економічних дисциплін, ґрунтовного оволодіння студентами понятійним та категоріальним апаратами теоретичної та практичної економіки, розумінні змісту економічних законів та закономірностей, основних тенденцій економічного розвитку. Вивчення даного курсу дає змогу зрозуміти мотиви та поведінку господарюючих суб'єктів у різних типах ринкових структур та на різних фазах економічного циклу, виявити способи і механізми ефективного використання обмежених ресурсів в умовах ринкової економіки та особливості цих процесів і явищ у трансформаційних економіках.

Форми проведення занять: лекції, семінари, колоквиуми, тестування, рішення задач та модельованих економічних ситуацій.

Лекції покликані:

- розкрити основні теоретичні проблеми курсу;
- навчити застосовувати теоретичні надбання на практиці;
- показати доцільність використання світового досвіду національними господарствами і водночас необхідність його адаптації до конкретних умов.

Семінарські заняття спрямовані на:

- закріплення і поглиблення знань студентів у процесі обговорення, дискусій створення проблемних ситуацій тощо;
- обговорення реферативних виступів;
- обговорення поточних та ринкових економічних ситуацій в Україні.

Самостійна робота передбачає:

- визначення викладачем тем, питань, тестових завдань, задач, модельованих ситуацій тощо з тим, щоб студент зміг застосувати здобуті на лекції та при підготовці до семінару знання для аргументації своєї позиції, для математичного та логічного вирішення конкретної економічної проблеми;
- підготовку до заліків та екзаменів.

Контрольні заходи є невід'ємним атрибутом навчального процесу. Вони включають поточний, проміжний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять за визначеними питаннями та рефератами.

Для здійснення проміжного контролю пропонуються два модулі, які охоплюють матеріал усього курсу дисципліни „Економіка України в сучасних умовах”. Модулі включають тести, задачі та завдання, які охоплюють першу та другу частину курсу, і перший, і другий модульний контроль розрахований на дві академічні години. Модуль супроводжується критерієм оцінки знань залежно від

кількості набраних студентом балів. Різні за складністю завдання модуля оцінюються по-різному.

Проміжний контроль дає змогу оцінити рівень системного засвоєння теоретичного матеріалу та вміння його застосувати для аналізу економічної ситуації та розв'язання певних економічних проблем.

Підсумковий контроль здійснюється у формі семестрового екзамену. Для складання екзаменаційних білетів пропонується перелік питань, які охоплюють програму курсу. Екзаменаційний контроль передбачає також включення задач та економічних ситуацій.

Тільки комплексне застосування усіх форм навчального процесу та контрольних заходів дає змогу, з одного боку, засвоїти та асимілювати теоретичні знання, а з іншого - сформуванати навички практичного їх застосування як для аналізу економічних ситуацій, так і для вирішення певних господарських проблем.

2. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1 - знати; 2 - вміти; 3 - комунікація; 4 - автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1.	<i>Знати:</i> основні засади організації підприємств різних форм власності; що являє собою підприємство як суб'єкт виробничо-господарської діяльності; (дослідження) економічних об'єктів (процесів);	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, підсумкова контрольна робота, тестове контрольне опитування</i>	10%
1.2.	<i>Знати:</i> класифікацію підприємств за різними класифікаційними ознаками; характеристику соціально-політичного середовища, в якому функціонує підприємство;	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, підсумкова контрольна робота, тестове контрольне опитування</i>	10%
1.3.	<i>Знати:</i> основи підприємницької діяльності; ресурсне забезпечення діяльності підприємств; основи матеріально-технічного, технологічного і фінансового менеджменту на підприємстві;	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, підсумкова контрольна робота, тестове контрольне опитування</i>	15%
1.4.	<i>Знати:</i> методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства; сучасні моделі трансформації та реструктуризації підприємств.	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, тестування, модульна контрольна робота, наукова робота, підсумковий контроль</i>	10%

2.1.	<i>Вміти оцінювати і визначати:</i> окреслити цільові характеристики діяльності підприємства на ринку; давати оцінку соціально-економічного стану господарської діяльності підприємства; формувати програми виробництва продукції та її реалізації;	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, тестування, модульна контрольна робота, наукова робота, підсумковий контроль</i>	<i>10%</i>
2.2.	<i>Вміти застосовувати:</i> визначати основні функції та напрямки діяльності підприємства; планувати діяльність підприємства та визначати показники її ефективності;	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студент</i>	<i>Експрес опитування, тестування, модульна контрольна робота, наукова робота, підсумковий контроль</i>	<i>10%</i>
3.1.	<i>Брати участь в обговореннях</i> дискусійних питань та проводити аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства та робити відповідні висновки	<i>Семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, тестування, модульна контрольна робота, наукова робота, підсумковий контроль</i>	<i>15%</i>
4.1.	<i>Організувати та брати участь у</i> наукових дискусіях та визначати рівень конкурентоспроможності продукції, яка випускається на підприємстві;	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>наукова робота</i>	<i>10%</i>
4.2.	Отримати здатність до подальшого навчання, наукової роботи, самостійного опрацювання тем, що пов'язані з еволюцією економічних інститутів.	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента</i>	<i>Експрес опитування, тестування, підсумкова контрольна робота,</i>	<i>10%</i>
	<i>Всього</i>			<i>100%</i>

3. Форми оцінювання студентів

- семестрові форми оцінювання:

1. експрес опитування – від 1 до 5 балів;
  2. тестування – від 1 до 7 балів;
  3. наукові роботи – від 1 до 10 балів;
  4. модульні контрольні роботи – від 1 до 10 балів за кожну (всього: від 1 до 30 балів);
- Максимальний бал, який може бути отриманий студентом за семестр складає 40 балів. Передбачені форми семестрового оцінювання сумарно не можуть перевищувати 40 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується шляхом додавання кількості балів, отриманих за результатами поточного оцінювання, та кількості балів, отриманих за модульні контрольні роботи плюс бали отримані за залік.

**- підсумкове оцінювання:
письмовий або усний залік**

	ЗМ1	ЗМ2	МКР 1	МКР 2	Всього за семестр (поточний+ проміжний контроль)	іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	5	5	5	5	20	40	60
Максимум	10	10	10	10	40	60	100

Підсумкова оцінка є сумою балів, виставлених студенту за результатами семестрових форм оцінювання та оцінки за іспит (балів, отриманих на іспиті).

Максимальна підсумкова оцінка за дисципліну може становити 100 балів. Студент може отримати на іспиті мінімально 40 балів. *Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 20 балів.* У випадку, коли студент на іспиті набрав менше 20 балів, останні не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час семестру).

4. Організація оцінювання:

Контроль знань має за мету залучення студента до систематичного опрацювання пройденого матеріалу.

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки студентів за визначеною темою та здійснюється шляхом:

- вибіркового усного опитування студентів в аудиторії по питаннях теми, в т.ч. заданих для самостійного вивчення;
- дискусійного обговорення питань за змістом теми;
- обговорення проблемних питань;
- виконання письмових тестових завдань, вирішення задач;
- активної участі студента в розгляді питань в аудиторії (внесення уточнень, доповнень, зауважень до відповідей тощо).

При поточному контролі під час семінарських занять оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований студентом у відповіді, активність при обговоренні питань семінарського заняття, систематичність роботи на заняттях, результати виконання домашніх завдань.

Викладач, який проводить семінарські заняття, виставляє у визначений термін кількість набраних з поточного контролю балів і заносить їх у відповідні документи обліку успішності студентів.

У випадку відсутності студента на семінарському занятті з поважних причин, він може відпрацювати пропущене заняття в поза аудиторний час (час консультацій викладача), шляхом усного опитування, розв'язування кейсів, виконання інших письмових завдань. Пропущене заняття може бути відпрацьоване не пізніше двох тижнів з дати завершення дії поважних причин. За невідпрацьовані заняття бали не нараховуються.

Проміжний (модульний) контроль проводиться з метою визначення стану поточної успішності студентів за певний період навчання за опрацьованими в аудиторії та самостійно темами.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання студентів на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні або на окремих його завершених етапах та здійснюється у формі іспиту.

Дисципліна викладається в одному семестрі. За 10 днів до початку екзаменаційної сесії у кожному з семестрів викладач, який веде семінарські заняття, припиняє приймати відпрацювання. Для студентів, які за семестровими формами оцінювання отримали кількість балів, яка є меншою мінімальної кількості балів (<40 балів), проводиться додаткова заключна контрольна робота з питань, необхідних та достатніх для отримання допуску до іспиту. Обсяг та зміст заключної контрольної роботи визначається викладачем.

Результатом проведення заключної контрольної роботи може бути: (1) допуск до іспиту або (2) недопуск до іспиту.

Студент, який має менше 20 балів, набраних впродовж семестру до іспиту не допускається і направляється на повторне вивчення дисципліни.

Студенти, які мають 20 б. і більше, набраних впродовж семестру та мають більш ніж 90 % відвіданих впродовж семестру занять (або відпрацьованих), звільняються від складання іспиту та отримують автоматично бали за нього, шляхом додавання їх до набраних впродовж семестру.

5. Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100	Зараховано / Passed
Не зараховано / Fail	0-59	Не зараховано / Fail

6. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план лекцій, семінарських занять та самостійної роботи

№ п/п	Тема			
		Лекції	Семінари	Самост. робота
МОДУЛЬ 1				
1	Підприємство як суб'єкт господарювання	1	1	4
2	Основи підприємницької діяльності	1	1	2
3	Управління підприємствами	2	1	2
4	Персонал	1	1	2
5	Капітал і виробничі фонди	2	1	2
6	Нематеріальні ресурси та активи	2	1	2
7	Оборотні кошти	2	1	2
8	Інвестиційні ресурси	1	1	4
9	Інноваційні процеси	2	1	2
10	Техніко-технологічна база виробництва	1	1	2
МОДУЛЬ 2				
11	Організація виробництва	1	1	2
12	Виробнича та соціальна інфраструктура	1	1	2
13	Регулювання та планування діяльності	1	1	2
14	Якість і конкурентоспроможність продукції	1	1	2
15	Продуктивність, мотивація та оплата праці	1	1	2
16	Витрати й ціни на продукцію	1	1	2
17	Фінансово-економічні результати , економічна безпека	1	1	2
18	Ефективність діяльності підприємства	1	1	2
19	Банкрутство, реструктуризація та санація підприємств	1	1	2
20	Державне економічне регулювання діяльності підприємства	1	1	2
Разом		26	20	44

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – 26 год.

Семінари – 20 год.

Самостійна робота – 44 год.

7. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1

Тема 1. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Визначення, цілі та напрями діяльності підприємства. Поняття підприємства як організаційно та економічно самостійної первинної ланки суспільної діяльності. Основна місія і множинні цілі діяльності підприємства. Головні напрями діяльності підприємства: маркетингова, інноваційна, виробнича й соціальна.

Правові основи функціонування та класифікація підприємств. Юридичні акти, що є законодавчою базою функціонування та класифікація підприємств (закони України "Про підприємства в Україні" і "Про підприємництво", Статут підприємства). Класифікація підприємств за певними ознаками. Вибір правового статусу і форми господарювання для започаткування підприємства.

Управління підприємствами та об'єднаннями підприємств (організацій). Об'єктивна необхідність та сутність управління суб'єктами господарювання, основні функції управління: планування, організація, мотивація і контроль. Економічні, організаційно-розпорядчі та соціально-психологічні методи управління: сутність і практичне застосування. Організаційні структури управління підприємствами (лінійно-функціональні, дивізійні, матричні). Добровільні та інституційні об'єднання підприємств та організацій (асоціації, концерни, корпорації, холдинги). Вищі органи державного управління підприємствами в Україні.

Зовнішнє середовище господарювання підприємств. Суть, поняття і загальна характеристика ринкового середовища функціонування підприємств, організацій, інтегрованих організаційних утворень. Ринок і ринкова інфраструктура. Поведінка суб'єктів господарювання на ринку.

Підприємництво як сучасна форма господарювання. Сутність, функції, принципи здійснення, форми підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність різних типів підприємств і організацій.

Тема 2. ПЕРСОНАЛІ ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Потенціал, класифікація і структура персоналу. Визначення термінів "трудові ресурси", "персонал", "кадри", "трудовий колектив". Окремі категорії персоналу підприємства (робітники, службовці, спеціалісти, керівники). Класифікація персоналу за професіями, спеціальностями і кваліфікацією. Загальна характеристика робітників за рівнем кваліфікації. Особливості сучасної структури персоналу різних типів підприємств та організацій. Тенденції динаміки структури персоналу різногалузевих підприємств та організацій.

Методичні основи визначення чисельності окремих категорій персоналу. Чинники, що впливають на розрахункову чисельність окремих категорій персоналу. Визначення необхідної чисельності керівників і менеджерів, спеціалістів і службовців фірм різних типів, розмірів і форм власності. Розрахунки необхідної чисельності основних і допоміжних робітників. Обґрунтування раціонального співвідношення різних категорій персоналу підприємства (організації).

Можливі моделі системи управління персоналом сучасного підприємства. Загальнозастосовані практичні підходи до побудови управління персоналом на сучасному підприємстві. Сутнісна характеристика можливих моделей систем управління персоналом на різногалузевих підприємствах та організаціях. Підсистеми управління персоналом. Адаптована до ринку система формування (набору) окремих категорій персоналу. Методи оцінки діяльності різних категорій персоналу. Відбір та наймання на роботу працівників фірми. Оцінка ділових якостей та ефективності роботи різних категорій персоналу. Форми та ефективність підготовки (навчання) і підвищення кваліфікації працівників фірми.

Трудовий потенціал підприємства (організації). Сутнісна характеристика трудового потенціалу будь-якого суб'єкта господарювання. Особливості формування та кількісної оцінки рівня трудового потенціалу вітчизняних різногалузевих підприємств. Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу фірми.

Тема 3. КАПІТАЛ, ВИРОБНИЧІ ФОНДИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ

Сутнісно-змістова характеристика капіталу підприємства.

Загальноекономічне поняття капіталу. Авансовий капітал. Призначення постійного і змінного капіталу. Сутнісна характеристика основного та оборотного капіталу підприємства (організації). Власний і позичковий (залучений) капітал фірми.

освоїти методи управління витратами на підприємстві та встановлення і регулювання цін на продукцію, формування та використання прибутку, виміру ефективності виробництва;

освоїти складові антикризової системи господарювання: здійснювати аналітичну оцінку рівня економічної безпеки; систематизувати практику здійснення та методика проведення реструктуризації підприємств та фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання

Тема 3. КАПІТАЛ, ВИРОБНИЧІ ФОНДИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ

Сутнісно-змістова характеристика капіталу підприємства.

Загальноекономічне поняття капіталу. Авансовий капітал. Призначення постійного і змінного капіталу. Сутнісна характеристика основного та оборотного капіталу підприємства (організації). Власний і позичковий (залучений) капітал фірми.

Виробничі фонди підприємства. Склад і взаємозв'язок засобів виробництва та виробничих фондів підприємства. Характерні ознаки, за якими розрізняють складові частини виробничих фондів - основні та оборотні фонди. Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних та оборотних фондів. Роль кожного з цих фондів у здійсненні відтворювальних процесів.

Формування, відтворення та використання основних фондів підприємства. Вартісна оцінка основних фондів. Видова та укрупнена класифікація основних виробничих фондів. Структура основних виробничих фондів Виокремлення активної частини основних виробничих фондів. Сучасні тенденції зміни структури основних виробничих фондів на різногалузевих підприємствах. Фізичне (матеріальне) спрацювання основних фондів: сутність і види, способи визначення ступеня опрацювати на певну дату функціонування. Техніко-економічне старіння основних фондів як процес знецінення під впливом науково-технічного прогресу. Визначення ступеня техніко-економічного старіння того чи іншого засобу праці. Взаємозв'язок між видами спрацювання й старіння засобів праці та формами їх відшкодування. Сутність процесу амортизації основних фондів. Визначення норм амортизаційних відрахувань. Традиційний і нові методи амортизації. Ремонт, модернізація та заміна діючих засобів праці. Показники ефективності відтворення та використання основних фондів. Напрями інтенсифікації відтворення та способи ефективного використання основних фондів.

Оборотні фонди підприємства. Складові елементи оборотних фондів. Виробничо-технологічна (стадійна) структура оборотних фондів. Особливості структури оборотних фондів на підприємствах окремих галузей суспільного виробництва. Нормування витрат оборотних фондів: класифікація норм, застосовувані методи. Основні показники ефективності використання. Джерела та способи економії матеріальних ресурсів на підприємствах.

Нематеріальні ресурси та активи суб'єктів господарювання. Поняття і види нематеріальних ресурсів - об'єктів інтелектуальної власності. Загальна характеристика об'єктів промислової власності - винаходів, промислових зразків, товарних знаків і знаків обслуговування, зазначення походження товару, фірмових найменувань. Об'єкти інтелектуальної власності, що охороняються авторським і суміжними правами. Інші (нетрадиційні) об'єкти інтелектуальної власності: раціоналізаторські пропозиції, "ноу-хау", комерційна таємниця. Нематеріальні активи: суть поняття і перелік прав на об'єкти інтелектуальної власності. Форми правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Патенти і свідоцтва. Ліцензії та ліцензійні угоди. Методи оцінки вартості нематеріальних активів. Амортизація нематеріальних активів.

Тема 4. ІНВЕСТИЦІЇ ТА ОБОРОТНІ КОШТИ

Загальна характеристика інвестиційних ресурсів підприємства, (у 11., поняття, склад і структура інвестицій (інвестиційних ресурсів) підприємства (організації). Джерела формування їх необхідної величини для здійснення діяльності.

Виробничі (реальні) інвестиції. Дефініція, визначення джерел фінансування та необхідного обсягу виробничих інвестицій з урахуванням економічної ситуації на ринку й підприємстві. Оцінка ефективності виробничих інвестицій за умов ринкових відносин. Основні показники

оцінки ефективності виробничих інвестицій. Чинники підвищення ефективності використання виробничих інвестицій (капітальних вкладень).

Фінансові інвестиції (цінні папери). Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкових умов господарювання. Види цінних паперів, порядок їх випуску, обігу і використання. Особливості і показники ефективності випуску та реалізації (використання) різних видів цінних паперів. Організаційно-фінансові важелі підвищення ефективності цінних паперів.

Оборотні кошти підприємства. Сутнісна характеристика оборотних коштів. Функціонування та елементна структура оборотних коштів. Нормовані елементи оборотних коштів. Методи і конкретна методика розрахунку оборотних коштів за нормованими елементами. Основні показники рівня ефективності використання оборотних коштів. Способи підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Тема 5. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПРОГРЕС

Характеристика інноваційних процесів: сутність, види і вплив на виробництво. Суть поняття "інноваційні процеси". Новини і нововведення. Технічні, організаційні, економічні та юридичні нововведення. Глобальні й локальні нововведення. Вплив новин (нововведень) на виробництво, будь-яку господарську і підприємницьку діяльність.

Науково-технічний прогрес (технічні новини і нововведення). Сутнісна характеристика науково-технічного прогресу. Основні та пріоритетні напрями науково-технічного прогресу. Оцінка ефективності технічних нововведень через порівняння результатів упровадження і пов'язаних з їх досягненням витрат у вартісному виразі. Новий підхід до визначення технічних новин і нововведень з урахуванням пріоритетності критерію соціальної ефективності та екологічної безпеки функціонування підприємств.

Організаційний прогрес. Організаційний прогрес як узагальнене явище використання організаційних, економічних, соціальних та юридичних нововведень. Особливості організаційного прогресу, що відрізняють від його науково-технічного. Об'єкти організаційного прогресу на підприємстві. Основні сучасні тенденції організаційного прогресу. Обґрунтування економічної доцільності диверсифікації виробництва та конверсії підприємств. Особливості оцінки ефективності організаційних нововведень.

МОДУЛЬ 2

Тема 6. РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Державне економічне регулювання первинних суб'єктів господарювання. Економічні функції держави за умов домінування ринкової системи господарювання. Форми державного регулювання діяльності підприємств та організацій (державні замовлення, фінансова підтримка та кредитування, система оподаткування).

Прогнозування розвитку суб'єктів господарювання. Мета, значення й об'єкти прогнозування. Принципи і зміст економічного прогнозування. Довгострокові і короткострокові прогнози розвитку підприємств (організацій) і сфери їх використання.

Планування діяльності суб'єктів господарювання. Об'єктивна необхідність планування діяльності підприємств та організацій за будь-якої системи господарювання. Методичні основи планування і система планів. Стратегічне, тактичне і поточне планування діяльності підприємств (організацій). Бізнес-планування: сутність, призначення і роль у системі передбачення розвитку виробництва (господарської діяльності).

Тема 7. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ІНФРАСТРУКТУРА ВИРОБНИЦТВА

Загальна характеристика організації виробничих процесів. Суть поняття та основні елементи виробничого процесу. Поділ виробничих процесів за призначенням (основні, допоміжні, обслуговуючі) і ступенем застосування технічних засобів (ручні, механізовані, автоматизовані, автоматичні). Усталені принципи організації виробничого процесу.

Організаційні типи виробництва. Дефініція типу виробництва. Сутнісна та порівняльна характеристика одиничного, серійного і масового типів виробництва. Вплив типу виробництва на його організаційно-технічну побудову та ефективність.

Методи організації виробництва. Загальноживані методи організації виробництва: не потокове і потокове. Ознаки, модифікації та сфери застосування не потокового виробництва. Загальна характеристика потокового виробництва (ознаки, класифікація та умови застосування поточкових ліній). Основні параметри поточкових ліній. Тенденції розвитку потокового виробництва у світі та в Україні.

Форми організації виробництва. Можливі форми організації сучасного виробництва. Концентрація та розукрупнення виробництва. Малі фірми в системі господарювання. Сутність, види, показники рівня розвитку та ефективність застосування спеціалізації, конверсії та кооперування виробничих підприємств (організацій). Комбінування виробництва: форми, показники рівня та ефективність розвитку в розвинутих країнах.

Виробнича і соціальна інфраструктура підприємства. Сутнісна характеристика інфраструктури підприємства (організації). Виробнича і соціальна структура підприємства. Система технічного обслуговування. Діяльність ремонтного, інструментального, транспортного, енергетичного та складського господарства підприємства. Підрозділи соціальної інфраструктури підприємства та організації, їх орієнтованість на задоволення соціальних потреб працівників за місцем роботи. Сучасні проблеми соціального захисту працівників підприємств та організацій.

Тема 8. ВИРОБНИЦТВО, ЯКІСТЬ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Загальна характеристика продукції (послуг). Вироблена продукція (виконана робота, надана послуга) як продукт праці, результат діяльності підприємства чи організації. Класифікація продукції (послуг) за економічним призначенням. Натуральні та вартісні показники обсягу продукції (робіт, послуг). Товарна, чиста і реалізована продукція.

Маркетингова діяльність, формування виробничої програми і матеріально-технічне забезпечення виробництва. Сутність маркетингової діяльності фірми. Особливості визначення ринкового попиту на продукцію та послуги. Складання виробничої програми підприємства (діяльності організації). Ресурсне обґрунтування виробничої програми суб'єкта господарювання. Характеристика та організація процесу матеріально-технічного забезпечення виробництва. Застосовувані системи матеріально-технічного забезпечення виробництва (діяльності) підприємства (організації).

Якість і конкурентоспроможність продукції (послуг). Суть поняття "якість продукції (послуг)". Показники якості. Методи оцінки якості продуктів праці: об'єктивний, органолептичний, диференційований, комплексний. Сутнісна характеристика конкурентоспроможності продукції (послуг). Схема оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства на вітчизняному та світовому ринках. Кількісна оцінка конкурентоспроможності окремого виробу (послуги). Ефективність і способи підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг).

Стандартизація та сертифікація продукції (послуг). Сутність і принципи стандартизації продукції. Види застосовуваних в Україні стандартів на продукцію (послуги). Вітчизняні та міжнародні стандарти. Об'єкти стандартизації. Сучасні напрямки вдосконалення стандартизації виробів. Поняття та економічне значення сертифікації. Обов'язкова та добровільна сертифікація в Україні. Міжнародні системи сертифікації і національні системи якості. Формування систем якості на підприємствах України.

Державний нагляд за якістю і конкурентоспроможністю продуктів праці в Україні. Основні функції Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарту України). Державний нагляд за дотриманням вимог стандартів територіальними органами Держстандарту -центрами стандартизації, метрології та сертифікації. Об'єкти державного нагляду за якістю та конкурентоспроможністю продукції (послуг). Матеріальна відповідальність за порушення вимог нормативно-технічної документації (стандартів, технічних умов).

Тема 9. ПРОДУКТИВНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

Продуктивність праці персоналу підприємства. Продуктивність праці як економічна категорія. Показники рівня продуктивності праці персоналу. Основні чинники зростання продуктивності праці. Факторний метод прогнозування продуктивності праці на виробничому

підприємстві. Динаміка й невикористані резерви підвищення продуктивності праці на підприємствах різних сфер і галузей економіки України.

Мотивація трудової діяльності працівників. Суть поняття "система мотивації праці персоналу". Моделі мотивації праці, що базуються на територіях справедливості, очікування та потреб. Вимоги до системи мотивації праці на підприємстві та в організації. Напрямки вдосконалення формування системи мотивації праці на різногалузевих підприємствах.

Загальна організація оплати праці, форми та системи оплати праці робітників. Поняття оплати праці й основні функції заробітної плати. Тарифно-посадова система оплати праці персоналу підприємства (організації). Регулювання оплати праці та соціального захисту на основі колективних договорів. Відрядна й почасова форми оплати праці. Основні системи оплати праці за її формами: відрядної - пряма відрядна, непряма відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, акордна; почасової - проста почасова, почасово-преміальна, за посадовими окладами. Колективні форми організації та оплати праці. %

Доплати і надбавки до заробітної плати та організація преміювання персоналу. Доплати і надбавки як самостійний елемент заробітної плати, їх відмінність від тарифної заробітної плати. Класифікація доплат до заробітної плати. Можливі види надбавок. Доплати і надбавки спеціалістам підприємств (організацій). Основні принципи преміювання персоналу. Обґрунтування розміру премії та ефективності системи преміювання. Організація преміювання окремих категорій персоналу (робітників, функціональних груп спеціалістів і службовців, керівників підприємств, організацій) та їх структурних підрозділів.

Тема 10. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ

Витрати на продукування виробів (послуг), кошторис виробництва і повна собівартість продукції. Витрати як комплексний економічний показник. Групування поточних витрат за окремими ознаками - ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції. Залежність витрат від обсягу виробництва і критичний обсяг випуску продукції в натуральному вимірі. Зміст і складання кошторису виробництва за первинними економічними елементами. Визначення повної собівартості щорічного обсягу продукції.

Визначення собівартості окремого виробу (послуги). Поняття та об'єкти калькування. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення окремих статей калькування. Особливості калькуляції одиниці продукції з комплексної сировини. Прогнозування собівартості нових виробів на етапах розробки та освоєння виробництва.

Шляхи зниження поточних витрат (собівартості продукції). Стратегічне регулювання поточних витрат на різногалузевих підприємствах. Конкретні шляхи зниження поточних витрат: підвищення технічного рівня виробництва, праці та управління; збільшення обсягу виробництва і підвищення якості продукції. Визначення впливу окремих та сукупності техніко-економічних чинників на зміну загальної величини поточних витрат.

Ціна на продукцію (послуги) підприємства. Поняття, роль і функції в ринковій системі господарювання. Види цін (тарифів) і сфери їх застосування. Методи ціноутворення: середні витрати плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку в ціні; за рівнем поточних цін (за рівнем конкуренції); за рівнем попиту. Система знижок і доплат до базової ціни. Граничні ціни на окремі види продукції. Напрямки вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Тема 11. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА.

Загальна характеристика фінансової діяльності підприємства (організації) Фінансовий план підприємства (організації). Обчислення необхідних обсягів власного капіталу і позичкових коштів (кредитних ресурсів). Розрахунки фактичних фінансових коштів (переважно прибутку).

Прибутковість (дохідність) і рентабельність виробництва. Прибутковість і дохідність: їх сутність і різниця між ними. Джерела одержання прибутку і доходу підприємства. Різновиди

прибутку: загальний, чистий, валовий, операційний і маржинальний. Обчислення різних видів прибутку. Загальна схема розподілу та використання прибутку. Рентабельність ресурсів і продукції. Обчислення рентабельності: виробничих фондів, сукупних активів, акціонерного капіталу, обсягу товарної продукції та окремих виробів.

Оцінка фінансово-економічного стану підприємства (організації). Сутність і важливість оцінки загального фінансово-економічного стану підприємства (організації). Методичні підходи до оцінки фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання. Групи показників для оцінки прибутковості, ліквідності, оборотності, стабільності та ділової активності; методика їх обчислення.

Ефективність виробництва (діяльності): сутнісна характеристика, вимірювання та чинники підвищення. Економічна сутність і загальний методологічний підхід до оцінки ефективності виробництва (діяльності). Види ефективності: економічна і соціальна, локальна та народногосподарська; первісна і мультиплікаційна; абсолютна та порівняльна. Система показників ефективності виробництва (діяльності). Методичні засади оцінки соціальної діяльності підприємства (організації). Внутрішні і зовнішні чинники підвищення ефективності виробництва (діяльності). Економічна безпека як важливий елемент антикризової системи діяльності підприємства (організації). Змістово-типологічна характеристика економічної безпеки різнорівневих суб'єктів господарювання. Типові функціональні складники економічної безпеки підприємства (організації). Аналітична оцінка рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на певному етапі його функціонування (розвитку). Основні напрями організації економічної безпеки за окремими функціональними складовими - фінансовою, інтелектуальною, кадровою, техніко-технологічною, політико-правовою, інформаційною, екологічною, силовою.

Реструктуризація та фінансове оздоровлення (санація) підприємств та організацій. Загальна характеристика процесу реструктуризації суб'єктів господарювання: мета, форми, види, практика здійснення та ефективність. Комплекс заходів щодо фінансового оздоровлення конкретного суб'єкта господарювання. Ефективність санаційних програм розвитку підприємства (організації).

Банкрутство підприємств (організацій) та його наслідки. Сутність, причини та ознаки банкрутства діючого суб'єкта господарювання. Основні етапи та процедура порушення справи про банкрутство суб'єкта господарювання (підприємства, установи, закладу). Ключові положення Закону України " Про банкрутство" (1992 р.). Визначення ймовірностей банкрутства суб'єктів господарювання за допомогою використання багатофакторних моделей, у тому числі п'ятифакторної моделі Альтмана. Процедура припинення діяльності збанкрутілих підприємств (організацій). Наслідки ліквідації та форми реалізації майна банкрутів.

Тема 12. ДЕРЖАВНЕ ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємництво як об'єкт державного управління. Роль держави в процесі становлення підприємницького середовища в Україні. Механізм державного регулювання підприємництва.

8. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1, 2.

Підприємство як суб'єкт господарювання, основи підприємницької діяльності

1. ПОНЯТТЯ ПІДПРИЄМСТВА, ЦІЛІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ.
2. ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ І РЕЄСТРАЦІЇ.
3. КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ОБ'ЄДНАНЬ.
4. ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ.

Література: [1, 2; 3; 4 ; 5 ; 6; 7]

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. *Організаційно-правові форми підприємницької діяльності.*
2. *Світовий досвід регулювання підприємницької діяльності.*

Питання для обговорення

- 1) В чому переваги тієї чи іншої організаційно-правової форми здійснення господарською діяльності (фізична особа-підприємець чи юридична особа)?
- 2) Які фактори впливають на вибір виду господарського товариства?
- 3) Які аргументи можна навести на користь створення певних видів господарських товариств?
- 4) В чому переваги створення підприємства у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)?
- 5) У якому випадку доцільно створювати командитне товариство?
- 6) Як зареєструвати підприємство?
- 7) Які установчі документи необхідно підготувати до реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю?
- 8) Які основні положення мають бути в статуті підприємства?
- 9) Як сформувати статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю? Чи існують законодавчі обмеження щодо його розміру?
- 10) Якими мають бути дії учасників товариства з обмеженою відповідальністю у випадку, коли після двох років його існування з'ясувалося, що чисті активи господарського товариства виявилися меншими за розмір його статутного капіталу?
- 11) Який з видів господарських товариств є більш привабливим з позиції залучення додаткових інвестицій для ведення господарської діяльності?
- 12) Як класифікуються підприємства за розмірами господарського обороту? Яке практичне значення має ця класифікація?
- 13) Які переваги має унітарне підприємство?
- 14) Яким є механізм розподілу прибутку в різних формах господарських товариств?
- 15) За яких умов може виникнути потреба у створенні об'єднань підприємств?
- 16) З якою метою створюються асоціації?
- 17) В чому проявляється вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємства?
- 18) Які з факторів зовнішнього середовища є вирішальними за ступенем впливу на діяльність підприємства на сучасному етапі економічного розвитку?

Задачі

З – 1. Підприємець вирішив заснувати власну справу, відкривши міні-пекарню з невеликими обсягами виробництва та без перспектив розширення бізнесу.

Необхідно:

1. Визначити найбільш доцільну для ведення даного бізнесу організаційно-правову форму.

2. Розробити статутні документи.
3. Описати процедуру реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.
4. Визначити, чи має право підприємець використовувати працю найманих робітників.

З – 2. Два громадянина мають намір займатися бізнесом, який передбачає відкриття фірмової мережі піцерій. Існує перспектива розширення мережі і, відповідно, зростання обсягів виробництва.

Необхідно:

1. Визначити найбільш доцільну для ведення даного бізнесу організаційно-правову форму за наступними варіантами:
Варіант 1. Підприємці на рівних формують статутний капітал і приймають участь в управлінні бізнесом.
Варіант 2. Управляти, приймати рішення має намір лише один громадянин, а інший згоден лише на інвестування коштів з метою отримання інвестиційного доходу.
2. Розробити статутні документи.
3. Описати процедуру реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.

З – 3. Підприємець прагне заснувати підприємство (у формі товариства з обмеженою відповідальністю) з виробництва продукції "А", реалізація якої здійснюватиметься на місці (витрати на пакування та транспортування відсутні). Технологічний цикл є незначним за тривалістю (кілька годин). Підприємство працює в одну зміну (тривалість робочого дня 8 годин) без вихідних. По закінченню виробничого процесу продукція відразу реалізується і грошові кошти знову вкладаються у виробництво. Виробництво здійснюється в орендованому приміщенні площею 80 кв. м. Орендна плата за 1 кв. м. становить 68 грн. на місяць.

Технологічне устаткування купується за рахунок власного капіталу підприємця. Витрати на транспортування і монтаж устаткування – 1200 грн. Після закінчення терміну корисного використання устаткування очікується отримати від його реалізації певну суму коштів, яка становить його ліквідаційну вартість. Рекомендована система амортизації – рівномірна.

Для обслуговування виробничого процесу і керівництва підприємством планується запросити на роботу двох робітників і менеджера. Виробництво здійснюється за технологією, право на використання якої належить відомій на ринку фірмі, шляхом укладення ліцензійної угоди зі сплатою ліцензійного паушального платежу.

Годинна продуктивність устаткування 75 кг на добу. Вартість технологічного устаткування 22314 грн. Вартість ліцензії на право використання технології 820 грн. (термін дії 5 років). Питомі витрати (на 1 кг продукції) на сировину і матеріали 0,4 грн. Питомі витрати (на 1 кг продукції) електричної енергії, що споживається устаткуванням 0,15 грн. Заробітна плата робітників 800 грн. на місяць. Заробітна плата робітників за 1550 грн. на місяць.

Необхідно:

1. Сформувати статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю, організованого для ведення зазначеного вище бізнесу.
2. Визначити необхідну суму інвестицій у заснування бізнесу.
3. Пояснити, чи співпадають величини інвестицій у заснування бізнесу і статутного капіталу підприємства.
4. Пояснити сутність статутного капіталу підприємства.

З - 4. В таблиці 1 наведений баланс - документ фінансової звітності товариства з обмеженою відповідальністю.

Необхідно:

1. На основі балансу підприємства визначте розмір коштів, інвестованих учасниками товариства на момент заснування.
2. Пояснити сутність статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю

Обґрунтувати, чи достатнім є в даному випадку, розмір статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю для ведення бізнесу.

З – 5. Після двох років роботи підприємство, зареєстроване у формі товариства з обмеженою відповідальністю, вирішило займатися новим видом діяльності. Перевірка статуту підприємства показала, що цей вид діяльності там не зазначено.

Необхідно:

1. Зробити прогноз дій учасників господарського товариства для урегулювання ситуації.

Заняття 3. Управління підприємством

1. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ.
2. МЕТОДИ І МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ.
3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.

Література: [1; 2; 3; 4; 5]

Питання для обговорення

- 1) Що Ви розумієте під терміном «ефективна система управління»?
- 2) Які критерії мають бути покладені в основу побудови ефективної системи управління?
- 3) Яким чином при створенні системи управління підприємством можна поєднати інтереси власників і найманих працівників?
- 4) В чому сутність економічних методів управління підприємством?
- 5) Які існують концепції (моделі) управління підприємством?
- 6) Як побудована система управління за цілями (МВО)?
- 7) Що лежить в основі побудови моделі стратегічного управління?
- 8) В чому сутність моделі управління, яка базується на використанні Системи збалансованих показників (СЗП)?
- 9) Для яких підприємств доцільним є впровадження лінійної організаційної структури управління?
- 10) Які основні риси притаманні матричній структурі управління?
- 11) Хто здійснює управління господарськими товариствами?
- 12) Яким чином при створенні системи управління підприємством можна поєднати інтереси власників і найманих працівників?
- 13) Який механізм вирішення проблеми конфлікту інтересів між власниками і менеджерами акціонерних товариств?
- 14) Господарське товариство якого виду є більш «контрольованим» з боку власників?
- 15) Чи «керованим» з боку власників є підприємство, якщо воно існує в організаційно-правовій формі акціонерного товариства?
- 16) Яка організаційно-правова форма господарського товариства є найбільш «вразливою» у разі загрози захоплення конкурентами?
- 17) Якої кількості голосів достатньо для прийняття рішення про зміни в статуті товариства з обмеженою відповідальністю?
- 18) Якою кількістю голосів приймається рішення про виплату дивідендів в акціонерному товаристві?
- 19) Якою є процедура прийняття рішення про ліквідацію акціонерного товариства?

Задачі

З – 1. Підприємець вирішив заснувати власну справу, відкривши міні-пекарню з невеликими обсягами виробництва, найнявши на роботу двох пекарів, менеджера, технолога і прибиральницю.

Необхідно:

1. Визначити найбільш доцільну для ведення даного бізнесу організаційну структуру управління.

З – 2. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю розміром 86 тис. грн. розподілений між учасниками в наступній пропорції:

перший учасник – 30%;

другий - 40%;
третій - 30%.

Активи товариства на 1.01.2010 р. становлять 560 тис. грн. За результатами роботи в 2011 році товариство мало прибуток від звичайної діяльності після оподаткування в сумі 60 тис грн.

Один з учасників товариства, частка якого в статутному капіталі становить 30% на початку 2011 р. прийняв рішення про вихід з товариства.

Необхідно з'ясувати:

1. Чи потрібна згода решти учасників товариства на вихід третього учасника.
2. На яку величину матеріального відшкодування може претендувати учасник, який прийняв рішення про вихід з товариства.

3 – 3. Громадянин Жуков І.А., який є акціонером ПАТ «Воля» не задоволений економічною діяльністю акціонерного товариства в 2011р. Він вважає, що неефективна, на його погляд, діяльність ПАТ «Воля» є наслідком бездарного управління з боку членів Правління товариства.

Необхідно:

1. З'ясувати, який існує механізм впливу з боку громадянина Жукова І.А. як акціонера на діяльність Правління ПАТ «Воля».
2. У якому випадку можливо скликання позачергових зборів акціонерів ПАТ «Воля» для виправлення ситуації щодо неефективної діяльності Правління.
3. Визначити, якої кількості голосів акціонерів має вистачити для прийняття рішення стосовно переобрання членів Правління ПАТ «Воля».

3 – 4. Підприємство існує у формі відкритого акціонерного товариства. Начальник виробничого цеху вважає за доцільне проведення реконструкції цеху, яка потребує залучення на підприємство додаткових інвестицій у розмірі 125 тис. грн. Статутний капітал підприємства становить 846 тис. грн.

Необхідно:

1. Назвати можливі способи залучення інвестицій на підприємство.
2. Визначити, хто має право приймати рішення з питання залучення інвестицій.
3. З'ясувати, чи відбудеться перерозподіл власності в акціонерному товаристві в результаті залучення інвестицій.
4. Спрогнозувати, чи зміниться розмір статутного капіталу акціонерного товариства в результаті реалізації обраного способу залучення інвестицій.
5. З'ясувати, чи зміниться номінальна вартість акцій в результаті проведення заходу.
6. Спрогнозувати, як захід із залучення додаткових інвестицій вплине на добробут акціонерів підприємства.

Заняття 4. Персонал підприємства

1. КЛАСИФІКАЦІЯ І СТРУКТУРА ПЕРСОНАЛУ
  2. МЕТОДИ ОЦІНКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА
  3. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ. ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ
  4. ПОКАЗНИКИ І МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ
  5. ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ
- Література: [1; 2; 3; 11; 17; 18]

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. *Особливості сучасної структури персоналу різних типів підприємств та організацій.*
2. *Зарубіжний досвід формування та ефективного використання трудового потенціалу фірми.*

Питання для обговорення

- 1) На які групи поділяють персонал підприємства? Надайте характеристику кожної групи.
- 2) З яких елементів складаються витрати підприємства, пов'язані з утриманням персоналу?
- 3) Як оцінити ефективність витрат підприємства на персонал?
- 4) За допомогою яких показників можна виміряти рівень продуктивності праці персоналу підприємства?
- 5) Як співвідносяться між собою показники місячного і річного виробітку?
- 6) Якщо збільшити годинний виробіток на підприємстві, чи підвищиться при цьому місячний виробіток?
- 7) Які з чинників зростання продуктивності праці є особливо актуальними в сучасній економічній ситуації?
- 8) На яких підприємствах застосовують натуральний метод виміру продуктивності праці?
- 9) Який з методів виміру продуктивності праці найбільш достовірно відображає рівень ефективності праці?
- 10) За яких умов можна застосовувати умовно-натуральний метод виміру продуктивності праці?
- 11) Який вплив має підвищення рівня фондоозброєності праці на рівень річного виробітку?
- 12) Де на практиці можна застосувати показник трудомісткості продукції?
- 13) Якими можуть бути економічні наслідки підвищення рівня продуктивності праці на підприємстві?

Задачі

З – 1. Вироблена продукція підприємства за 2010 рік становила 1240 тис. грн., а середньооблікова чисельність персоналу основної діяльності - 210 чол.

Необхідно:

1. Визначити, яку кількість працівників потрібно залучити до роботи на підприємстві в 2011 році, якщо за планом на 2011 рік випуск продукції становитиме 1450 тис. грн. за умов зростання продуктивності праці на 2,3%.

З – 2. В 2010 році трудомісткість виконання виробничої програми підприємства становила 293400 людино-годин, а обсяг виробленої продукції - 810 тис. т. В 2011 році очікується зростання річного обсягу виробництва на 3,5% і прогнозується підвищення рівня продуктивності праці на 1,2%.

Необхідно:

1. Обчислити трудомісткість 1 т продукції підприємства в 2010 і 2011 роках.
2. Оцінити динаміку трудомісткості продукції підприємства.
3. Скласти прогноз чисельності персоналу основної діяльності на 2011 рік.

З – 3. Підприємство працює за системою виконання індивідуальних замовлень. Відомо, що трудомісткість виготовлення 1т продукції становить 12 людино-годин. Обсяг одного замовлення – 250 т. Тривалість робочого дня – 8 годин.

Необхідно:

1. Визначити, яку кількість працівників необхідно залучити до роботи для виконання замовлення.
2. Обчислити економію чисельності робітників порівняно з попереднім варіантом за умов, що годинний виробіток зросте на 0,8%.

З - 4. Середньооблікова чисельність персоналу основної діяльності підприємства – 603 чол. Річний обсяг виробленої продукції – 21275 тис. грн. За поточний рік персоналом відпрацьовано 1000673 людино-години.

Використовуючи дані таблиці 2,

необхідно визначити:

1. Витрати робочого часу в розрахунку на одного працюючого.
2. Середню тривалість робочого дня.
3. Годинний, денний та річний виробіток на підприємстві.

З – 5. Річний виробіток в базовому році на підприємстві становив 10,3 тис. грн. За планом на поточний рік обсяг виробленої продукції має зрости до 1480 тис. грн., а середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу становитиме 120 чоловік.

Необхідно:

Річний обсяг виробництва:							
- базовий рік	тис. т	41,6	27,1	29,8	33,2	37,8	33,7
- звітний рік	тис. т	39,1	31,2	28,4	36,7	32,6	35,1
Річний обсяг виробленої продукції:							
- базовий рік	млн. грн.	38,5	25,6	28,1	31,6	36,2	31,8
- темп приросту в звітному році відносно базового року	%	-3,0	4,1	-0,8	3,8	-5,1	2,6
Середньооблікова чисельність персоналу основної діяльності:							
- базовий рік	чол.	640	630	610	620	625	605
- темп приросту в звітному році відносно базового року	%	-2,8	3,2	-1,1	4,0	-0,9	1,3

6. – 10. Підприємство, яке працює за замовленням з високою питомою вагою ручної праці, надає своїм працівникам чергову відпустку тривалістю у 24 робочі дні. З метою створення більш привабливих умов праці для робітників у наступному році планується збільшити тривалість відпустки на 3 дні, що призведе до скорочення реального фонду робочого часу на підприємстві до 224 днів. Проте керівництво має намір здійснити такий крок за умов виконання річного замовлення у тому самому обсязі, що і у попередньому році.

Необхідно:

1. Визначити, на скільки має зрости рівень продуктивності праці на підприємстві, щоб компенсувати зростання тривалості відпустки.

6. - 11. Оцінювання рівня та ефективності витрат на персонал.

За даними, наведеними в табл. 4 і 5, *необхідно:*

1. Визначити рівень продуктивності праці на підприємстві в 2010 і 2011 рр .
2. Проаналізувати динаміку продуктивності праці.
3. Обчислити величину та оцінити динаміку річних «витрат підприємства на персонал».
4. Проаналізувати ефективність витрат підприємства на персонал.

Таблиця 4

Поточні витрати підприємства, пов'язані з утриманням персоналу основної діяльності, (тис. грн.)

Елементи витрат	Роки	
	2010	2011
Основна заробітна плата	4181,1	4041,7
Додаткова заробітна плата	4596,9	4515,9
Інші заохочувальні та компенсаційні виплати	1055,2	1021,0
Фонд оплати праці, всього		
Соціальні відрахування (38,5 % фонду оплати праці)		
Вартість наданого безоплатно харчування	1,8	1,9
Вартість спецодягу, наданого безоплатно	16,5	16,6
Всього витрат на персонал		

Таблиця 5

Показники діяльності підприємства за 2004 – 2005 рр.

Показники	Роки
-----------	------

	2010	2011
Випуск продукції в діючих цінах, тис. грн.	52580	58057
Середньооблікова чисельність персоналу основної діяльності, чол.	864	883

Заняття 5. Капітал і виробничі фонди

1. ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ І СТРУКТУРА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА
2. МЕТОДИ ОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
3. АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. ФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.
4. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. ЛІЗИНГ ЯК ФОРМА ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
5. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Література: [1; 2; 3; 5 ; 9; 12]

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. Роль основних і оборотних фондів у відтворювальних процесах.
2. Сучасні тенденції зміни структури основних виробничих фондів на галузевих підприємствах.
3. Інтелектуальна власність та механізм її реалізації в перехідній економіці.
4. Використання об'єктів промислової власності.
5. Роль фінансових інвестицій у становленні та розвитку ринкової системи господарювання.
6. Порівняльний аналіз діяльності інвестиційних фондів і інвестиційних компаній.
7. Стратегія ділової активності довірчих товариств на ринку цінних паперів.
8. Способи підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Питання для обговорення

- 1) На які групи розподіляють довгострокові (необоротні) активи підприємства? Надайте характеристику кожної групи.
- 2) Чим з економічної точки зору відрізняються основні засоби від оборотних?
- 3) Чим обумовлена необхідність поділу основних засобів на групи?
- 4) З яких причин підприємства окремих видів діяльності мають різну структуру основних засобів?
- 5) Якими можуть бути фінансові наслідки помилок при визначенні первісної вартості основних засобів?
- 6) Які сплачені суми, як правило, необхідно включати до первісної вартості основних засобів?
- 7) За яких умов вартість основних засобів, яка вказана в балансі підприємства, є дійсно об'єктивною оцінкою його необоротних активів?
- 8) Поясніть різницю між залишковою вартістю і поточною ринковою вартістю основних засобів.
- 9) Поясніть твердження: строк корисного використання об'єкта основних засобів та його ліквідаційна вартість завжди визначається щодо сьогоdnішнього власника, а не щодо всіх потенційних власників».
- 10) Який вид вартості має використовуватися як база при визначенні ціни продажу певного об'єкта основних засобів?
- 11) За яких умов у діяльності підприємства виникає потреба в розрахунках відновної вартості основних засобів?
- 12) Які економічні та фінансові наслідки матиме переоцінка основних засобів для підприємства?
- 13) Які чинники є визначальними в прогнозуванні швидкості повернення інвестованих в основні засоби коштів?
- 14) На що впливає сума нарахованої амортизації?
- 15) В чому переваги і недоліки окремих систем амортизації, які дозволені для використання в Україні?
- 16) Якими мотивами слід керуватися при виборі системи амортизації?
- 17) Які аргументи є визначальними при виборі терміну амортизації різних об'єктів основних засобів?

- 18) Для обчислення суми амортизації необхідне знання деяких величин. Поясніть, яких саме та охарактеризуйте їх.
- 19) Які елементи основних засобів не амортизуються?
- 20) Чи є інтерес у підприємства до вибору об'єктивної системи амортизації?
- 21) Яка з систем амортизації дозволяє здійснювати амортизаційні нарахування пропорційно до інтенсивності використання основних засобів на підприємстві?
- 22) Як визначають суму амортизації, яка визнається витратами поточного періоду рівномірним методом нарахування амортизації? У яких випадках цьому методу віддають перевагу?
- 23) Як визначають суму амортизації за системами прискореної амортизації?
- 24) Які аргументи можна навести на користь виробничого методу нарахування амортизації?
- 25) У яких випадках застосування цього методу максимально наближає фінансову звітність до дійсності?
- 26) Чи можна змінити систему нарахування амортизації протягом терміну експлуатації основних засобів?
- 27) Чи є об'єктивними дані про стан основних засобів, які наводяться у примітках до фінансової звітності підприємств?
- 28) Чим приваблює застосування лізингових схем у разі необхідності оновлення основних засобів?
- 29) Чому, укладаючи договір лізингу, необхідно зазначити, до якого виду – оперативного чи фінансового лізингу – належить конкретна лізингова угода?
- 30) В чому загроза залучення інвестицій на відтворення основних засобів через додаткову емісію акцій акціонерного товариства?
- 31) Який шлях залучення інвестицій на відтворення основних засобів є більш привабливим для підприємства – додаткова емісія акцій чи випуск корпоративних облігацій?
- 32) З якою метою здійснюється оцінка ефективності використання основних засобів?

Задачі

З – 1. Першого березня 2011р. підприємство придбало нове технологічне устаткування, ціна якого згідно з рахунком-фактурою становить 65000 грн. Устаткування було куплено за рахунок банківської позики терміном на два роки з виплатою 25%-річних. Другого березня 2011 р. підприємство сплатило за доставку устаткування 640 грн. Шостого березня цього ж року підприємство сплатило ще 1340 грн. за монтаж устаткування. Десятого березня устаткування було введено в експлуатацію.

Необхідно:

1. Сформулювати первісну вартість технологічного устаткування.
2. Визначити залишкову вартість устаткування на кінець 2011р. Припустивши, що строк корисного використання устаткування – 10 років, ліквідаційна вартість – 780 грн., метод нарахування амортизації – рівномірний,
3. Обчислити ступінь спрацювання технологічного устаткування станом на 31 грудня 2011 р.

З – 2. На основі даних, наведених в табл. 6 і табл. 7.

Необхідно:

1. Обчислити показники, які характеризуються стан основних засобів підприємства та окремого об'єкту - будівлі - на початок на кінець 2011 року.
2. Проаналізувати динаміку обчислених в п.1 показників.
3. Зробити припущення щодо можливої динаміки показників стану сукупності основних засобів підприємства та окремих об'єктів основних засобів.

Таблиця 6

Фрагмент балансу підприємства на 31.12. 2011 р.

(тис. грн.)

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду

Основні засоби:		
залишкова вартість	2721,3	3157,8
первісна вартість	3238,4	3909,3
Знос	517,1	751,5

Таблиця 7

Дані про вартість будівлі підприємства на 31.12. 2011 р.

(тис. грн.)

Об'єкт основних засобів	На початок 2011 року	На кінець 2011 року
Будівля:		
залишкова вартість	800	760
первісна вартість	1200	1200
Знос	400	440

З – 3. На 1 січня 2011 р. первісна вартість верстата становила 46 тис. грн., залишкова – 27 тис. грн., а справедлива вартість верстата на цю саму дату – 34 тис. грн.

Необхідно:

- Для цілей бухгалтерського обліку провести переоцінку об'єкта основних засобів, обчисливши відновну первісну та залишкову вартість верстата станом на 1 січня 2011 р. відповідно до правил переоцінки в бухгалтерському обліку.
- Для цілей податкового обліку провести переоцінку, виходячи з наступного припущення: третя група основних засобів (відповідно до класифікації в податковому обліку) складається лише з верстата і його балансова вартість на 1 січня 2011 р. становить 27 тис. грн., визначити переоцінену вартість третьої групи основних засобів підприємства станом на 1 січня 2011 р. за умов, що офіційний індекс інфляції за 2010р. – 113,0%.

З – 4. Підприємець заснував виробничий бізнес, який на початковому етапі передбачає виготовлення і реалізацію продукції «А». Підприємець має амбітні плани щодо розвитку своєї справи в майбутньому.

Основний капітал власника підприємства на момент заснування підприємства вкладений в наступні об'єкти основних засобів:

- будівлі – 120 тис. грн.;
- технологічне устаткування – 56 тис. грн.;
- комп'ютер – 4,5 тис. грн.;
- легковий автомобіль – 38,4 тис. грн.;
- меблі – 12 тис. грн.

Очікуваний термін ведення бізнесу – 25 років. Життєвий цикл продукції «А» - 5 років. Маркетингові дослідження ринку збуту продукції «А» дозволяють зробити висновок про рівномірний розподіл попиту на продукцію протягом її життєвого циклу, а вивчення ринку комп'ютерної техніки дозволяють показує, що нові моделі комп'ютерів з'являються на ринку з періодичністю 3 роки.

Підприємець має особисті плани стосовно використання легкового авто. Так, з метою мінімізації витрат на утримання автомобіля протягом терміну його експлуатації, він планує продати авто через чотири роки і придбати нове.

Необхідно:

- Визначитися очікуваний термін використання кожного об'єкта основних засобів підприємства.
- Обчислити річну суму амортизаційних відрахувань за кожним об'єктом основних засобів і по підприємству в цілому.

З – 5. Нарахування амортизації з використанням різних систем.

Первісна вартість технологічної лінії, яку придбало підприємство, становить 75000 грн. Очікуваний строк її корисного використання – 4 роки, ліквідаційна вартість – 5600 грн. Припустимо, що загальний обсяг продукції, який очікується виробити на технологічній лінії за весь термін її використання, становитиме 133000 т, з відповідними розподілом за роками: рік перший – 25000 т, рік другий – 36000 т, рік третій – 42000 т, рік четвертий – 30000 т.

Необхідно:

1. Обчислити суму амортизаційних відрахувань за кожний рік корисного використання технологічної лінії.
2. За результатами розрахунків п. 1 заповнити таблицю 8.
3. Назвати фактори, які впливають на вибір підприємством методу нарахування амортизації.

Таблиця 8

Розподіл величини амортизаційних відрахувань за роками корисного використання технологічної лінії

Методи амортизації	Сума амортизаційних відрахувань			
	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік
Рівномірний				
Зменшення залишкової вартості				
Прискореного зменшення залишкової вартості				
Кумулятивний				
Виробничий				
Податковий				

З – 6. 25 грудня 2010 р. підприємство придбало устаткування, купівельна вартість якого склала 37 000 грн. Очікуваний строк корисного використання устаткування – 4 роки та його ліквідаційна вартість - 5000 грн.

Необхідно:

1. Застосовуючи два методи нарахування амортизації: рівномірний та кумулятивний, обчислити суму амортизаційних відрахувань за 2011 та 2012 роки.
2. Припустивши, що щорічно чистий дохід підприємства становитиме 104500 грн., а поточні витрати (без урахування амортизаційних відрахувань) – 82300 грн., заповнити таблицю 9.

Таблиця 9

Оцінка впливу суми амортизаційних відрахувань на величину фінансового результату діяльності підприємства в 2011 і 2012 рр.

Показники	Рівномірний метод		Кумулятивний метод	
	2011 р.	2012 р.	2011 р.	2012 р.
Чистий дохід підприємства				
Поточні витрати (без амортизаційних відрахувань)				
Сума амортизаційних відрахувань				
Поточні витрати з урахуванням амортизаційних відрахувань				
Фінансовий результат (прибуток +, збиток -)				

3. Який метод нарахування амортизації забезпечує більшу величину прибутку? Наскільки? Чому виникає відмінність у величині прибутку підприємства при використанні двох різних методів нарахування амортизації? Поясніть на цифрах.

3 – 7. Підприємство використовує для виробництва продукції технологічне устаткування, залишкова вартість якого на початок 2011 р. становила 70000 грн., сума нарахованого на початок 2011 р. зносу – 48000 грн.

Протягом 2011 року підприємство здійснило такі витрати на ремонт та технічне обслуговування устаткування:

- витрати на регулярне технічне обслуговування та поточний ремонт – 1000 грн.;
- витрати на модернізацію устаткування, яка передбачає збільшення його потужності – 6400 грн.

Система амортизації, яка використовується на підприємстві – рівномірна, враховуючи 10 – річний період корисного використання устаткування та ліквідаційну вартість 4000 грн.

Необхідно:

1. Визначити, протягом якого періоду устаткування вже знаходилося в експлуатації на початок 2011 року.
2. Обчислити:
  - а) величину нарахованого зносу (амортизації) за 2011 рік;
  - б) залишкову вартість технологічного устаткування на кінець 2011 року;
  - в) первісну вартість на початок і кінець року.

3 – 8. Підприємство продало легковий автомобіль після трирічної експлуатації. На дату продажу первісна вартість автомобіля становила 25000 грн., нарахований знос – 20000 грн.

Необхідно:

1. Обчислити фінансовий результат операції з продажу автомобіля, якщо його продажна ціна становила:
  - а) 5400 грн.
  - б) 5000 грн.
  - в) 4400 грн.

3 – 9. На основі даних, наведених в табл. 10, охарактеризувати динаміку ефективності використання основних засобів підприємства.

Таблиця 10

Основні засоби підприємства в 2010-2011рр. та показники ефективності їх використання

Показник	Одиниці виміру	2010 р.	2011 р.
Обсяг виробленої продукції	тис. грн.	40127	46188
Обсяг виробництва	тис. т	1547	1528
Річний прибуток	тис. грн.	2277	1728
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	18935	21413
Середньорічна виробнича потужність підприємства,	тис. т	1962	2177
Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу	чол.	757	773

Заняття 6.

Нематеріальні активи

1. ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ
2. МЕТОДИ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ
4. СИСТЕМА КОМПЕНСАЦІЇ ВАРТОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ
Література: [1; 2; 3; 9; 14]

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. Інноваційна діяльність промислових підприємств України.
2. Економічна діяльність диверсифікації підприємств в перехідний період.

Питання для обговорення

- 1) Дайте визначення нематеріальних довгострокових активів.
- 2) Якими є характерні ознаки нематеріальних активів?
- 3) Яким є механізм відшкодування вартості нематеріальних активів?
- 4) Як визначається тривалість періоду нарахування амортизації для нематеріальних активів?
- 5) Чи застосовується щодо нематеріальних активів поняття залишкової вартості?
- 6) В чому складність процедури визначення вартості нематеріальних активів?
- 7) В чому інтерес підприємства до постановки на баланс і визнання як нематеріального активу об'єкта інтелектуальної власності, створеного робітниками цього підприємства?
- 8) З якою метою створюються та реєструються товарні знаки?
- 9) Чи можна зареєструвати товарний знак, який має незначні відмінності порівняно з уже зареєстрованим?
- 10) В чому переваги франчайзингу як форми ведення бізнесу?
- 11) Дайте визначення гудвілу. Коли гудвіл відображають в обліку як нематеріальний актив?
- 12) Як визначити вартість гудвілу?
- 13) Яка з ліцензій – звичайна, виключна чи повна – за інших рівних умов буде більше коштувати?
- 14) Яким методам оцінки нематеріальних активів слід віддавати перевагу за різних умов?

З – 1. При складанні балансу підприємство має намір відобразити там наступні активи, вартість яких наведена в таблиці 11.

Необхідно: Визначити первісну та поточну (залишкову) вартість нематеріальних активів підприємства «Мрія» на 1.01.2012р.

Таблиця 11

Вартість активів підприємства «Мрія» на 1.01.2012 р.

(грн.)

Довгострокові вкладення в статутний капітал ПАТ «Альфа» (купівельна вартість акцій)	13500
Патент на винахід:	
купівельна вартість	3500
нарахована амортизація	1000
Дебіторська заборгованість (чиста вартість реалізації)	2300
Франшиза:	
купівельна вартість	22600
нарахована амортизація	4680
Будівлі і споруди:	
первісна вартість	76800
залишкова вартість	52400
Виробничі запаси	26800
Кошти на банківському рахунку	10560

З – 2. 25 грудня 2010 року підприємство придбало програмне забезпечення «Віртуоз» вартістю 12000 грн. для використання в господарській діяльності. Витрати на встановлення та налаштування програми становлять 3% від ціни програмного забезпечення. Очікуваний термін корисного використання програми - 5 років.

Необхідно:

1. Сформулювати первісну вартість нематеріального активу підприємства.
2. Обчислити залишкову вартість нематеріального активу на кінець 2011р.

З – 3. Підприємство орендувало будівлю 1 січня 2011 року на 5 років згідно з контрактом, укладеним з її власником. Цей контракт також передбачає, що підприємство мусить, крім місячної орендної плати у сумі 2000 грн., сплатити ще 15000 авансом.

Необхідно:

1. Визначити вартість нематеріального активу, а саме, права на оренду будівлі, станом на 1 січня 2011 року, яка має бути відображена в балансі підприємства.
2. Обчислити річну величину амортизаційних відрахувань для нематеріального активу за 2011 рік.
3. Визначити залишкову вартість нематеріального активу підприємства на кінець 2011 року.

З - 4. Підприємство придбало систему «1С:Заробітна плата та кадри» версії 7.5 вартістю 4500 грн. Термін експлуатації програмних продуктів згідно із встановленою обліковою політикою на підприємстві - 5 років. Ліквідаційна вартість дорівнює нулю.

Необхідно:

1. Обчислити річну величину амортизаційних відрахувань для нематеріального активу, обґрунтувавши вибір системи амортизації.

З – 5. Підприємство володіє трьома різними нематеріальними активами. Менеджер підприємства вирішує питання стосовно засад облікової політики по відношенню до нематеріальних активів. Щодо кожного з активів підприємство володіє наступною інформацією:

1. Гудвіл. Підприємство розпочало свою діяльність у січні 2011 року, придбавши іншу компанію за 1530 тис. грн. Вартість чистих активів цієї компанії на момент її придбання становила 1260 тис. грн. Керівництво підприємства вважає за доцільне інвестувати у придбання компанії суму, яка перевищує вартість чистих активів компанії, сподіваючись, що гудвіл буде дуже важливим довгостроковим активом в майбутній діяльності.

2. Ліцензія. Першого січня 2011 р. підприємство отримало ліцензію з боку державних органів на здійснення виробництва продукції (виробництво продукції підприємства підлягає державному ліцензуванню) строком на 5 років. Купівельна вартість ліцензії склала 6120 грн.

3. Патент. Підприємство придбало 1 січня 2011 року за 12,5 тис. грн. патент на право використання при виготовленні продукції запатентованої технології. Строк діє цього патенту згідно з українським законодавством 20 років, починаючи з дати його реєстрації в українському патентному відомстві. Продукцію за зазначеною технологією планують виробляти на підприємстві 7 років.

Необхідно:

2. Обчислити величину гудвілу підприємства на 1 січня 2011 року.
3. Обґрунтувати вибір системи амортизації і визначити річну величину амортизаційних відрахувань для кожного з нематеріальних активів відповідно до українського законодавства.
4. Обчислити первісну і залишкову вартість нематеріальних активів підприємства станом на 1 січня та 31 грудня 2011 року.

З – 6. Двадцятого грудня 2010 року декілька фізичних осіб вирішили заснувати ТОВ «Мрія». З цією метою вони придбали підприємство, яке було відомо під назвою «Омега». ТОВ «Мрія» придбало всі активи «Омеги», крім грошових коштів, за 980 тис. грн. ТОВ «Мрія» не прийняло на себе жодного зобов'язання «Омеги». При цьому стара назва компанії «Омега» залишилася незмінною. Операцію щодо придбання компанії було завершено 1 січня 2012 року. На цю дату бухгалтерський баланс компанії «Омега» відображав наступну вартість активів, наведену в табл.13.

Договором купівлі-продажу було передбачено, що попередній власник «Омеги» не буде займатися цим бізнесом чи подібним до нього у цьому ж місті.

Таблиця 13

Баланс компанії «Омега» та ринкова вартість її активів на 1 січня 2012 року

(тис. грн.)

	Балансова вартість	Ринкова вартість
<i>Актив балансу</i>		
Необоротні активи		
Основні засоби (залишкова вартість)	35	43
Нематеріальні активи (залишкова вартість)	6	6
Оборотні активи		
Виробничі запаси	110	105
Дебіторська заборгованість	8	8
Всього активів	159	
<i>Пасив балансу</i>		
Власний капітал	89	
Зобов'язання	70	
Всього зобов'язань	159	

Необхідно:

1. Визначити балансову вартість кожного з елементів активів ТОВ «Мрія» на 1 січня 2012 року (підказка: активи показати в балансі ТОВ «Мрія» за їх ринковою вартістю згідно з принципом вартості).
2. Обчислити суму нарахованої за рік амортизації по основних засобах, припустивши, що строк корисного використання кожного з об'єктів основних засобів – 10 років, метод амортизації рівномірний, при відсутності ліквідаційної вартості.
3. Обчислити суму нарахованої за рік амортизації по нематеріальних активах, припустивши, що термін корисного використання нематеріальних активів, які перейшли від підприємства «Омега», 5 років, система амортизації рівномірна, а очікуваний термін використання гудвілу обрати на рівні максимального строку, передбаченого українським законодавством.

З - 7. Науково-дослідний підрозділ підприємства розробив нову технологію, зареєстрував виключні права на неї і очікує використовувати в своєму виробництві. З метою визначення ринкової вартості активів підприємства його менеджмент запропонував визначити ринкову вартість ліцензії на використання технології за прибутковим методом. Прогнозується, що застосування розробленої технології дозволить підприємству знизити поточні витрати на виробництво продукції на 2%. Річний обсяг реалізації продукції на підприємстві 250 т продукції, поточні витрати на виробництво і реалізацію одиниці продукції – 0,8 грн. за 1 кг, ринкова ціна продукції – 1,7 грн. за 1 кг. Життєвий цикл продукту – 5 років.

Необхідно:

1. Оцінити вартість патенту на використання технології за прибутковим методом.

З – 8. Первісна вартість нематеріального активу – програмного забезпечення «ІС:Торгівля», що обліковується на балансі підприємства, становить 2500 грн., зношення на дату переоцінки - 500 грн., справедлива вартість на дату переоцінки - 3000 грн. Здійснити переоцінку нематеріального активу.

З – 9. Підприємство придбало програмне забезпечення вартістю 7200 грн. Установлений термін використання програми - 5 років. Через два роки програмний продукт було продано за 6600 грн. Амортизація нараховувалася прямолінійним методом.

Необхідно:

1. Обчислити фінансовий результат операції з продажу програмного забезпечення після двох років використання.

Заняття 7. Оборотні кошти

1. ПОНЯТТЯ, СКЛАД ТА СТРУКТУРА ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА. ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ОБЕРТАННЯ
3. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ. НОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ. МЕТОДИ ОЦІНКИ ЗАПАСІВ
4. ПРОБЛЕМА ПРИСКОРЕННЯ ОБЕРТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Література: [1; 2; 3; 9; 13]

ТЕМА РЕФЕРАТА

Роль оборотних фондів у відтворювальних процесах.

Питання для обговорення

- 1) З яких елементів складаються оборотні кошти діючого промислового підприємства?
- 2) Чим визначається структура оборотних коштів підприємства?
- 3) Що ви розумієте під «оптимальною» структурою оборотних коштів підприємства?
- 4) Чим визначається швидкість повернення капіталу, авансованого на момент створення підприємства в його оборотні активи?
- 5) Як визначити величину оборотного капіталу підприємства на момент його створення?
- 6) Чим пояснюється відсутність зацікавленості підприємців в інвестуванні капіталу у створення підприємств з тривалим технологічним циклом?
- 7) Як обчислити первісну вартість виробничого запасу сировини?
- 8) Чому величина виробничих запасів має бути оптимальною для кожного підприємства?
- 9) За яких умов можна вважати за доцільне створення надмірних (більших за оптимальну величину) виробничих запасів?
- 10) Чи зацікавлене підприємство у здійсненні переоцінки виробничих запасів?
- 11) Який з елементів оборотних коштів має найбільш ліквідну форму?
- 12) Чим визначається тривалість обороту оборотних коштів підприємства?
- 13) З яких причин на підприємстві виникають ситуації, коли в процесі діяльності не вистачає оборотних коштів?
- 14) За рахунок яких джерел формують свої оборотні кошти підприємства з сезонним характером виробництва?
- 15) В чому сутність ефективного управління оборотними коштами?
- 16) Які заходи може вжити підприємство з метою зменшення величини дебіторської заборгованості?
- 17) Які економічні наслідки матиме для підприємства прискорення обертання оборотних коштів?

Задачі

З – 1. На основі даних, наведених в табл. 14,

необхідно:

1. Визначити структуру оборотних коштів підприємства «А» та підприємства «Б» станом на початок і кінець 2010 р.
2. Проаналізувати відмінність структури оборотних коштів підприємства «А» і підприємства «Б».
3. Проаналізувати динаміку структури оборотних коштів кожного з підприємств.
4. Зробити висновки стосовно причин, які могли б, на вашу думку, спричинити такі зміни в структурі оборотних коштів підприємства.

Таблиця 14

Фрагмент активу балансів підприємств на 1 січня 2010 р.

Елементи оборотних активів	Підприємство «А»				Підприємство «Б»			
	на початок року		на кінець року		на початок року		на кінець року	
	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку
Запаси:								
виробничі запаси	531,0		636,4		804,5		1234,7	
готова продукція	216,3		318,3		8,3		8,7	
товари	26,1		65,0		82,3		111,9	
Дебіторська заборгованість за товари...	724,4		499,9		114,1		356,7	
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
з бюджетом	23,7		19,9		17,6		11,1	
за виданими авансами							131,9	
Інша поточна дебіторська заборгованість	16,5		14,3		8,8		13,5	
Грошові кошти та їх еквіваленти:								
в національній валюті	81,7		85,2		78,8		240,7	
в іноземній валюті	65,2							
Ін. оборотні активи					170,2		80,0	
Всього оборотних активів	1684,9		1639,0		1284,6		2189,2	

З – 2. Виробнича потужність підприємства становить 6 млн. дал напоїв на рік. Відповідно до фінансового плану витрати на сировину протягом року становитимуть 42 тис. грн. Середньодобове споживання сировини - 115 грн. Термін поставки сировини на підприємство становить 5 днів. Підготовка сировини до використання триває 2 дні. Норма поточного запасу – 6 днів.

Необхідно:

1. Розрахувати норматив виробничого запасу сировини на підприємстві.

З – 3. Відповідно до виробничого плану підприємства з безперервним технологічним циклом квартальні витрати на сировину становлять 230 тис. грн. Інтервал між двома черговими поставками – 7 діб. Виходячи з особливостей властивостей сировини норма підготовчого запасу становить 2 доби.

Необхідно:

1. Обчислити норматив оборотних коштів у виробничих запасах сировини для підприємства.

3 - 4. Підприємство виготовляє продукцію, технологічний цикл виробництва якої триває одну годину. Продуктивність технологічного устаткування, яке встановлено на підприємстві, становить 55 кг продукції на годину. Матеріальні витрати на 1 кг продукції складають 0,81 грн. Продукція накопичується на складі підприємства і реалізується кожного дня наприкінці зміни партіями. Розмір партії готової продукції дорівнює добовому виробництву. Підприємство працює кожного дня без вихідних в одну зміну, тривалість якої 8 годин.

Грошові кошти за відвантажену споживачеві продукцію надходять на банківський рахунок підприємства, як правило, через 3 дні після моменту відвантаження продукції.

З метою мінімізації витрат на доставку матеріальних ресурсів менеджери підприємства вирішили купувати їх партіями. Розмір партії дорівнює триденному споживанню ресурсів на підприємстві. Поставка здійснюється протягом дня від моменту розміщення замовлення.

Необхідно визначити величину потреби підприємства в оборотному капіталі, обчисливши:

1. Добові витрати матеріальних ресурсів на підприємстві.
2. Норму запасу матеріальних ресурсів.
3. Норматив запасу матеріальних ресурсів.

3 – 5. Виробнича потужність підприємства становить 25 тис. т продукції на рік. Відповідно до фінансового плану витрати на сировину протягом року становитимуть 30 тис. грн. Тривалість технологічного процесу – 51 доба. Вартість витрат на сировину і матеріали, які передаються зі складу до виробничого цеху на початку технологічного процесу – 54% від поточних витрат на виробництво продукції. Інші витрати розподіляються рівномірно протягом виробничого циклу. Кількість робочих днів у році – 250.

Необхідно визначити величину потреби підприємства в оборотному капіталі, обчисливши:

1. Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві.

3 – 6. Виробнича потужність цукрового заводу 3 тис. т цукрового буряка на добу. Очікувана тривалість процесу виробництва цукру у 2005 році – 68 діб. Ціна 1 т цукрового буряка на умовах поставки «франко-склад покупця» 175 грн.

Необхідно:

1. Обчислити величину сезонного запасу сировини на підприємстві.
2. Розрахувати необхідну суму банківської позики під створення сезонного запасу, виходячи з наявності на момент початку закупівлі сировини власних коштів підприємства в сумі тис грн.
3. Визначити розмір плати за користування банківським кредитом, повернення якого планується через один місяць після завершення виробничого процесу на підприємстві.

3 – 7. Підприємство використовує 24000 одиниць деталей на рік для виробництва продукції. Вартість розміщення замовлення становить 120 грн. Вартість зберігання одиниці запасів протягом року становить 12 грн. Відповідно до засад політики управління запасами на поточний рік підприємство планує здійснити 12 замовлень по 2000 деталей.

Необхідно обчислити:

1. Річні витрати підприємства на замовлення.
2. Річні витрати підприємства на зберігання запасів.
3. Оптимальний обсяг замовлення.
4. Річні витрати підприємства на замовлення та утримання запасів за оптимального обсягу замовлення.
5. Яку суму коштів зекономить підприємство, використовуючи політику «оптимального замовлення» порівняно з існуючою політикою управління запасами (купівлі 2000 деталей на замовлення)?

б. «Ціну» поточної політики управління запасами підприємства.

З – 8. Річна потреба підприємства у сировині становить 18,5 т. Ціна 1 т сировини – 480 грн. Витрати підприємства на обслуговування придбання однієї партії сировини (на розміщення замовлення, страхування, доставку) – 1,5 тис. грн. Витрати на зберігання запасу сировини на підприємстві становлять 8% середньої вартості запасу.

Необхідно:

1. Обчислити оптимальний розмір партії сировини, що має надходити на підприємство, виходячи з позиції оптимізації поточних витрат підприємства на обслуговування придбання та зберігання запасів.

З – 9. На основі даних таблиці 15, *необхідно:*

1. Визначити вартість переданих у виробництво та залишених на складі запасів сировини за умов застосування методів:
а) середньозваженої собівартості;
б) ФІФО; в) ЛІФО.
2. Обґрунтувати доцільність використання конкретного методу оцінки запасів при визначенні величини поточних витрат підприємства за перший квартал 2010 року.
3. Обґрунтувати доцільність використання конкретного методу оцінки запасів при визначенні величини податкових зобов'язань підприємства зі сплати податку на прибуток у першому кварталі 2010 року.

Таблиця 15

Вартість запасів підприємства у першому кварталі 2011 року

Дата	Кількість сировини, кг	Ціна 1 кг сировини, грн.	Вартість, грн.
Залишок на 01.01.2011р.	200	4,0	
Придбано сировини:			
10.01.2011 р.	500	4,2	
15.02.2011р.	400	4,4	
20.03.2011р.	300	4,6	
Всього придбано	1200		
Передано у виробництво:			
12.01.2011 р.	300	4,6	
	100	4,4	
16.02.2011 р.	300	4,4	
25.03.2011 р.	400	4,2	
Передано у виробництво всього	1100		
Залишок на складі на 01.04.2011 р.	100	4,2	
всього	200	4,0	

З – 9. В 2010 році чистий дохід підприємства від реалізації продукції становив 13,5 млн. грн., а середні залишки оборотних коштів в цьому році – 750 тис. грн. Відповідно до плану на 2011 рік очікується зростання обсягу реалізації продукції на 7% і збільшення коефіцієнту обертання на 8 %.

Необхідно обчислити:

1. Потребу підприємства в оборотних засобах на 2011 рік.
2. Величину можливого вивільнення оборотних коштів в 2011 році порівняно з попереднім.

З – 10. На основі даних таблиці 16 і 17 необхідно проаналізувати ефективність використання оборотних коштів підприємства в 2010 – 2011 рр. і зробити висновки.

Показники діяльності підприємства в 2010 – 2011 рр.

(тис. грн.)

Показники	2010 рік	2011 рік
Чистий дохід від реалізації продукції	11410	15784
Середньорічні залишки оборотних коштів	1569	1763
Прибуток до оподаткування	520	690

Показники діяльності підприємства в 2009 – 2010 рр.

(тис. грн.)

Показники	2009 рік	2010 рік
Чистий дохід від реалізації продукції	11410	11760
Середньорічні залишки оборотних коштів	1569	1763
Прибуток до оподаткування	520	670

Заняття 8

Інвестиційні ресурси.

1. Поняття і класифікація інвестицій
2. Економічне оцінювання доцільності інвестування.
3. Інвестиційні проекти підприємства

Література: 1; 2; 3; 9; 12; 29.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення терміну «інвестиції» і поясніть, що спонукає інвестора до здійснення інвестування. Які можливості для інвестування вільних грошей існують в Україні?
2. Яким є механізм стимулювання інвестиційної діяльності з боку держави в Україні?
3. Чи мають привілеї підприємства, що здійснюють інноваційну діяльність в Україні?
4. Як можна було б поліпшити інвестиційну привабливість економіки України для вітчизняних і закордонних інвесторів?
5. Чи існують податкові пільги для підприємств з іноземними інвестиціями в Україні?
6. Поясніть різницю між інвестуванням в цінні папери і майнові цінності.
7. Чим за економічними наслідками відрізняється інвестування грошей в акції від інвестування в облігації підприємств?
8. Чим виміряти фінансові вигоди від інвестування в акції підприємства?
9. Якими є переваги і недоліки володіння звичайними акціями? Які основні види ризику спіткають тут інвестора?
10. Чи є акції вигідним, ефективним засобом страхування від інфляції? Поясніть свою точку зору.
11. Наведіть визначення привілейованих акцій. Які першочергові вимоги можуть виставляти їх власники?
12. Чим привілейовані акції схожі на звичайні облігації? Які якості привілейованих акцій схожі на якості облігацій?

13. Чим виміряти фінансові вигоди від довгострокових капітальних вкладень?
14. У чому відмінність між прямими і портфельними інвестиціями?
15. Наведіть приклади інвестицій з низьким і високим ризиком.
16. Наведіть приклади низьколіквідних і високоліквідних інвестицій.
17. Поясніть, що розуміють під інвестиційним доходом.
18. Поясніть, що розуміють під періодом володіння активом.
19. Поясніть, що таке ризик, що розуміють під альтернативою «ризик – доходність». Що відбувається з очікуваною ставкою рентабельності інвестицій при зростанні ризику?
20. Які ризики можуть спіткати інвестора при інвестуванні в реальний бізнес?
21. На основі яких міркувань приймається остаточне рішення про доцільність інвестування?
22. У чому переваги дисконтних моделей?
23. Як обрати величину дисконтної ставки у разі застосування дисконтних моделей при визначенні доцільності інвестицій?
24. З яких причин гроші з часом “втрачають свою вартість”?
25. Чому при прийнятті рішень щодо доцільності інвестування не слід орієнтуватися лише на період окупності і рентабельність інвестицій?
26. Що таке інвестиційний портфель? Який принцип покладено в основу формування інвестиційного портфеля?
27. Дайте визначення диверсифікації, поясніть, чому необхідно диверсифікувати інвестиційний портфель?
28. З якою метою розробляється бізнес-план інвестиційного проекту?
29. За рахунок яких джерел може здійснюватися фінансування інвестиційного проекту?
30. Які показники мають бути розраховані у фінансовому розділі бізнес-плану інвестиційного проекту?

Задачі

7. – 1. Підприємець прагне заснувати підприємство з виробництва продукції “А. Технологічний цикл триває два тижні. Підприємство працює в три зміни (тривалість зміни 8 год.) без вихідних. Після закінчення виробничого процесу продукція відразу реалізується і грошові кошти знову вкладаються у виробництво. Виробництво здійснюється в орендованому приміщенні площею 80 м². Орендна плата за 1 м². становить 68 грн. на місяць, сплачується щомісячно.

Технологічне устаткування, годинна продуктивність якого становить 78 кг, купується за рахунок власного капіталу підприємця і коштує 25 400 грн. Витрати на транспортування і монтаж устаткування – 1200 грн.

Для обслуговування виробничого процесу і керівництва підприємством планується запросити на роботу двох робітників і менеджера з місячними окладами відповідно 800 і 1500 грн. Виробництво здійснюється за технологією, право на використання якої належить відомій на ринку фірмі, шляхом укладення ліцензійної угоди на 4 роки зі сплатою ліцензійного паушального платежу в сумі 950 грн.

Питомі витрати (на 1 кг продукції) на сировину і матеріали становлять 0,5 грн. на 1 кг продукції.
Необхідно обчислити величину початкової інвестиції у створення підприємства.

7. - 2. 01.01.2011 р. інвестор відкрив депозитний рахунок у банку на суму 5500 грн.

Необхідно обчислити майбутню вартість 5500 грн. через 3 роки за умов нарахування 19% річних, якщо за умовами договору відсотки виплачуються наприкінці терміну дії договору, а нараховані відсотки за кожен рік приєднуються до суми основного вкладу.

7. – 3. *Необхідно* визначити теперішню вартість 1500 грн., яку очікується отримати через чотири роки, використовуючи ставку дисконтування 15 %.

7. – 4. За даними, наведеними в табл. 18, *необхідно* визначити приведену вартість потоків доходів (відсотки нараховуються наприкінці кожного року), використовуючи 18 % ставку дисконтування і припускаючи, що зараз початок 2006 р.

Розподіл доходів від інвестування за роками

Роки	Потік А	Потік Б
2006	90	150
2007	90	130
2008	90	110
2009	90	90
2010	90	70
2011	90	50

7. – 5. Ви купили акцію за 100 грн. рік тому і продали її сьогодні за 120 грн., а протягом року отримали дивіденди на акцію в сумі 5 грн.

Необхідно дати визначення та обчислити величину поточного доходу, приросту капіталу і сукупного інвестиційного доходу, показати різницю між ними.

7. – 6. Інвестор вважає, що в наступному році річна виручка підприємства від реалізації продукції становитиме 75 млн. грн., підприємство має 2,5 млн. акцій у обігу, величина чистої рентабельності акцій – 5 %, а коефіцієнт виплати дивідендів – 50 %. Прогнозується, що всі дані зберуться незмінними протягом одного року.

Необхідно визначити

1. Очікуваний прибуток наступного року.
2. Дивіденди на акцію в наступному році.
3. Очікуваний курс акцій (припускаючи, що коефіцієнт «кратне прибутку» дорівнює 12,5.).

7. – 7. У табл.19. наведено дані інвестиційної привабливості двох варіантів інвестування.

Таблиця 19

Розподіл інвестиційних доходів

	Варіанти	
	1	2
Поточні доходи від інвестування по кварталах:		
1 квартал	1,00	0
2 квартал	1,20	0
3 квартал	0	0
4 квартал	2,3	2,00
Ринкова вартість інвестиційного активу:		
на початок року	29,0	56,0
на кінець року	30,0	50,0

Необхідно:

1. Розрахувати доходність за період володіння активом для двох варіантів інвестування.
2. Якому з інвестиційних інструментів ви б надали перевагу, припускаючи, що вони мають однаковий рівень ризикованості? Відповідь обґрунтуйте.

7. – 8. Акціонерне товариство оприлюднило величину чистого прибутку за 2011 р. у розмірі 15,8 млн. грн. Підприємство має у обігу 2,5 млн. звичайних акцій і виплачує сукупні дивіденди за привілейованими акціями в розмірі 1 млн. грн. на рік.

Необхідно:

1. Обчислити прибуток на одну акцію.

2. Припустимо, що акція підприємства продається за курсом 60 грн. Визначити, чому буде дорівнювати поточна доходність акцій акціонерного товариства, якщо воно виплачувало 2 грн. дивідендів на акцію власникам привілейованих акцій.

7. – 9. Інвестор придбав 100 акцій у грудні 2010 р., витратив на це 1762 грн. Він утримував ці акції протягом 15 місяців, а потім продав, виручивши 2500 грн. За період володіння акціями підприємство виплатило йому 200 грн. у формі дивідендів.

Необхідно визначити

1. Величину курсового прибутку, реалізованої при продажу акції (якщо такий був отриманий).
2. Доходність за період володіння акціями до сплати податків.

7. – 10. Припустимо, що ви інвестуєте сьогодні 10000 грн. в інвестиційний інструмент, який обіцяє принести вам 15000 грн. через 10 років. За наведеною інформацією необхідно:

1. Обчислити доходність цієї інвестиції на основі методу приведеної вартості.
2. Визначити, чи рекомендували б ви такий інвестиційний інструмент, якби середньоринкова доходність становила 9%?

Заняття 9, 10

Інноваційні процеси. НТП та організаційний прогрес

1. Інновації та їх класифікація.
2. Оцінка ефективності технічних нововведень.
3. Об'єкти та сучасні тенденції організаційного процесу.

Заняття 11

Організація виробництва

1. Організаційні типи виробництва.
2. Методи і форми організації виробництва.
3. Інфраструктура підприємства

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. *Тенденції розвитку потокового виробництва у світі та в Україні*

Заняття 12.

Державне економічне регулювання діяльності підприємства

1. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.
2. ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ТА АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА.
3. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ.

Література: [1; 2; 3; 9; 10]

Питання для обговорення

- 1) Чим обумовлена необхідність державного втручання в економічну діяльність суб'єктів господарювання?
- 2) Які недоліки державного регулювання підприємницької діяльності мають місце в Україні?
- 3) В яких сферах здійснюється державне економічне регулювання?
- 4) Якими засобами здійснюється державне регулювання економіки?

- 5) Чи потрібно встановлювати пільгові режими оподаткування для окремих виробництв чи сфер діяльності?
- 6) Чи виправданою є практика створення вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку?
- 7) Чи ефективною є система оподаткування в Україні?
- 8) У чому переваги спрощених систем оподаткування?
- 9) Як визначити доцільність переходу на спрощену систему оподаткування?
- 10) Які відрахування, пов'язані з виплатою заробітної плати, здійснюють підприємства на користь держави?

Задачі

З – 1. Дані про величину податку на додану вартість та фінансові результати діяльності акціонерного товариства в 2005 році наведені в табл. 20.

Таблиця 20
Фінансові результати та податок на додану вартість
акціонерного товариства в 2010 році
(тис. грн.)

Показники	Значення
Власний капітал, на початок року	7690
Чистий дохід	14652
Прибуток до оподаткування	5480
Податковий кредит	1340
Податкове зобов'язання	

Необхідно:

1. Обчислити величину податку на додану вартість, яку має сплатити акціонерне товариство в 2011 році за діючою в Україні ставкою оподаткування.
2. Визначити величину податку на додану вартість, яку має сплатити акціонерне товариство в 2012 році за умов, якщо ставку оподаткування знизити на 5 %.
3. Оцінити економічні та фінансові наслідки зниження ставки податку на додану вартість для підприємства. Дати пояснення.

З – 2. Дані про величину відрахувань дна обов'язкове державне пенсійне страхування та витрат на оплату праці підприємства в 2011 році наведені в табл. 21

Таблиця 21
Фінансові результати та податок на додану вартість
підприємства в 2011 році
(тис. грн.)

Показники	Значення
Власний капітал, на початок року	14320
Чистий дохід	16590
Прибуток до оподаткування	3760
Фонд оплати праці підприємства	3430
Заробітна плата персоналу основної діяльності:	
максимальна	3600
Мінімальна	332

Необхідно:

1. Обчислити величину відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, яку має сплатити підприємство в 2011 році за діючою в Україні ставкою оподаткування.
2. Визначити величину відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, яку має сплатити підприємство в 2012 році за умов, якщо ставку оподаткування знизити на 7 %.
3. Оцінити економічні та фінансові наслідки зниження ставки відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування для підприємства. Дати пояснення.

З – 3. Підприємство розпочало роботу 1 січня 2011 року і планує утриматися на ринку років. Технологічний цикл є незначним за тривалістю (кілька годин). Підприємство працює в одну зміну (тривалість робочого дня 8 годин) без вихідних. По закінченню виробничого процесу продукція відразу реалізується і грошові кошти знову вкладаються у виробництво. Виробництво здійснюється в орендованому приміщенні площею 80 кв. м. Орендна плата за 1 кв. м. становить 68 грн. на місяць.

На придбання технологічного устаткування витрачено 22314 грн. Витрати на транспортування і монтаж устаткування – 1200 грн. Після закінчення терміну корисного використання устаткування очікується отримати від його реалізації певну суму коштів в розмірі 10% від його первісної вартості, яка становить його ліквідаційну вартість. Рекомендована система амортизації – рівномірна.

Для обслуговування виробничого процесу і керівництва підприємством планується запросити на роботу двох робітників з місячним посадовим окладом по 700 грн. і менеджера з окладом в 1500 грн. Виробництво здійснюється за технологією, право на використання якої належить відомій на ринку фірмі, шляхом укладення ліцензійної угоди зі сплатою ліцензійного паушального платежу вартістю 1200 грн.

Питомі витрати (на 1 кг продукції) на сировину і матеріали становлять 0,4 грн., питомі витрати (на 1 кг продукції) електричної енергії, що споживається устаткуванням, становлять 1,16 грн. Сировина купується партіями. Розмір партії дорівнює п'ятиденному споживанню сировини на підприємстві.

Момент поставки і момент оплати як ресурсів, так і продукції співпадають у часі.

Необхідно визначити:

1. Визначити величину прибутку підприємства за перший квартал 2011 року.
2. Обчислити суму прибутку для цілей оподаткування за перший квартал 2011 року.
3. Чистий прибуток підприємства за перший квартал 2011 року.
4. Величину податкового кредиту підприємства з податку на додану вартість за перший квартал 2011 року.
5. Величину податкового зобов'язання з податку на додану вартість підприємства за перший квартал 2011 року.
6. Суму податку на додану вартість, яка підлягає сплаті до державного бюджету в першому кварталі 2011 року.

Заняття 15.

Мотивація і оплата праці

Питання для обговорення

- 1) Які чинники мають бути покладені в основу побудови системи мотивації персоналу підприємства?
- 2) Що таке “ефективна” система мотивації персоналу?
- 3) Чому критерії мотивації мають розроблятися окремо для різних категорій працюючих?
- 4) Яким є місце системи мотивації в системі загальнокорпоративного управління?
- 5) Якою, на Вашу думку, має бути пропорція між матеріальними і нематеріальними методами мотивації персоналу підприємства?
- 6) За яких умов і для яких категорій персоналу доцільніше застосовувати відрядну (або погодинну) форму оплати праці?
- 7) Чи самостійно підприємства обирає форми і системи оплати праці персоналу?
- 8) На що впливає величина фонду оплати праці підприємства?
- 9) Яким є механізм відшкодування витрат на оплату праці?
- 10) Чи вся сума витрат підприємства на оплату праці включається до складу поточних витрат підприємства?
- 11) Яку частку, на Вашу думку, має становити основна заробітна плата у сумі витрат підприємства на оплату праці?
- 12) Який економічний зміст має категорія «мінімальної заробітної плати»?
- 13) Як співвідносяться категорії «мінімальна заробітна плата» і «прожитковий мінімум»?
- 14) Чи існують обмеження розміру заробітної плати, на який здійснюються обов'язкові державні соціальні нарахування?

15) Які питання стосовно оплати праці мають бути викладені в колективному договорі? Чи є вони обов'язковими для виконання?

16) Які питання стосовно оплати праці регулюються державою?

З – 1. Чистий дохід підприємства в 2011 році становив 23560 тис. грн. Фонд оплати праці персоналу – 3460 тис. грн, середньооблікова чисельність персоналу – 330 чол, з них 25 чол. отримують мінімальну заробітну плату – 332 грн.

Прогноз зростання доходу підприємства на 2012 рік - 5%. Прогноз зростання мінімальної зарплати в Україні в 2011 році – 20% . *Необхідно* обчислити:

1. Величину фонду оплати праці підприємства в 2012 році, виходячи з необхідності дотримання пропорції випереджаючого темпу зростання продуктивності праці над темпами зростання витрат на оплату праці (приріст продуктивності праці відповідно до концепції економічної політики даного підприємства має вдвічі перевищувати приріст середньої заробітної плати).

З – 2. В таблиці 22 наведені дані, які характеризують фонд оплати праці підприємства в 2010 і 2011 роках.

Орієнтуючись на дані таблиці 22,

необхідно обчислити:

1. Динаміку витрат на оплату праці.
2. Порівняти темп зростання витрат на оплату праці з темпами зростання обсягів виробництва.
3. Визначити структуру фонду оплати праці і проаналізувати її динаміку.
4. Проаналізувати, чи є оптимальною структура фонду оплати праці і чи є прогресивними її зміни.

Таблиця 22

Фонд оплати праці підприємства в 2010-2011 рр.

<i>Показники</i>	2010	2011
Фонд оплати праці, тис. грн.: всього	1659,4	2399,9
Фонд основної заробітної плати, тис. грн.	606,7	997,2
Фонд додаткової заробітної плати, тис. грн.	793,8	1191,8
Інші заохочувальні та компенсаційні виплати, тис. грн.	258,9	210,9
Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.	405	415
Обсяг виробленої продукції в діючих цінах, тис. грн.	22518,1	32127,4

З – 3. Пекар п'ятого розряду за відпрацював у лютому 21 день (фонд робочого часу у лютому становить 24 дні), з них 1 день – у нічну зміну, 1 – у вихідний. Тривалість робочого дня становить 8 годин. Брак в роботі відсутній.

Використовуючи на дані таблиці 23,

необхідно обчислити:

1. Величину заробітної плати робітника за лютий місяць за умов застосування простої погодинної системи оплати праці.
2. Величину заробітної плати робітника за лютий місяць за умов застосування погодинно-преміальної системи оплати праці. Умови преміювання: при відсутності браку – 10% від тарифного заробітку.

Таблиця 23

Тарифна сітка для робітників підприємства

Тарифні розряди	I	II	III	IV	V	VI
Тарифні коефіцієнти	1,0	1,14	1,30	1,48	1,68	1,90

Законодавчо встановлена мінімальна заробітна плата за місяць – 332 грн.

3 – 4. Робітник III розряду у січні місяці відпрацював 24 дні, виконавши виробниче завдання на місяць на 110%.

Система преміювання робітників підприємства: премія становить 2% тарифної заробітної плати за перші п'ять відсотків перевиконання плану і 3% за наступні п'ять відсотків перевиконання плану.

Використовуючи на дані таблиці,
необхідно обчислити:

1. Величину заробітної плати робітника за січень місяць за умов застосування погодинної прогресивної системи оплати праці.

3 – 5. Відповідно до обраної програми розвитку на найближчі 5 років і фінансового бюджету підприємство може витратити на оплату праці 8% від величини чистого доходу, залучення додаткових працівників не планується.

На основі даних, наведених в таблиці 24,
необхідно обчислити:

1. Величину фонду оплати праці підприємства в 2011 році.
2. Очікуваний чистий дохід підприємства за планом на 2012 рік.
3. Суму витрат підприємства на оплату праці за планом на 2012 рік за умов, що відповідно до прогнозованих змін в податковому законодавстві очікується зниження соціальних нарахувань на 2 процентних пункти порівняно з 2011 роком.
4. Зміни середньої заробітної плати на підприємстві за планом на 2012 рік.
5. Розрахунки провести за умов, що рівень заробітної плати одного працюючого на підприємстві не перевищує 4100 грн. на місяць, а загальна сума соціальних відрахувань, яку сплачує підприємство у вигляді нарахувань на фонд оплати праці становить в 2011 р. 38%.

Таблиця 24

Вихідні дані по підприємству

Показники	2011 тис. грн	Приріст по відношенню до 2011 р. (за планом на 2012 рік), 5	План 2012
Чистий дохід підприємства	132990	+ 5,6	
Частка витрат на оплату праці в чистому доході підприємства	8%	0	8%
Середньооблікова чисельність персоналу	259		
Середньомісячна заробітна плата персоналу			
Відрахування на соціальні заходи	38%	- 2%	

Заняття 14, 15.

Виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції ЗАНЯТТЯ ПЕРШЕ.

1. Сутність маркетингової діяльності фірми.
2. Якість і конкурентоспроможність продукції.
3. Способи підвищення конкурентоспроможності продукції.

ЗАНЯТТЯ ДРУГЕ.

1. Стандартизація та сертифікація продукції.
2. Державний нагляд за якістю.
3. Роль якості продукції в ринкових умовах.

ТЕМА РЕФЕРАТИВ.

1. Роль маркетингу у формуванні виробничої програми підприємства.
2. Особливості визначення ринкового попиту на продукцію та послуги.
3. Державний нагляд за якістю і конкурентноздатністю продукції в Україні.
4. Світовий досвід регулювання конкурентоспроможності продукції.

Заняття 16

Витрати й ціни на продукцію

1. ПОНЯТТЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ.
2. КЛАСИФІКАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ.
3. ГРУПУВАННЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ ЗА ОДНОРІДНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ.
4. ГРУПУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ЗА СТАТТЯМИ КАЛЬКУЛЯЦІЇ.
5. ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЇ ПОТОЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА. ЧИННИКИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ.
6. ВИДИ ЦІН НА ПРОДУКЦІЮ ТА МЕТОДИ ЇХ ВСТАНОВЛЕННЯ.
ЛІТЕРАТУРА: 1; 2; 3; 9; 15.

Питання для обговорення

1. Які витрати мають вираховуватись з доходу підприємства, щоб оцінити фінансовий результат його діяльності за період?
2. Яким є механізм відшкодування капітальних витрат?
3. Чим визначається термін і яким є механізм відшкодування витрат на створення виробничих запасів (наприклад, запасу сировини) на підприємстві?
4. З якою метою проводиться групування операційних витрат за економічними елементами?
5. Які цілі переслідує поділ витрат на змінні та постійні?
6. З якою метою обчислюють собівартість продукції?
7. Про що можна дізнатися з калькуляції продукції?
8. Які складності виникають при калькулюванні продукції і чим вони зумовлені?
9. Чим визначається достовірність і точність відображення поточних витрат на виготовлення продукції у калькуляції?
10. Який економічний зміст містить категорія “маржинального прибутку”?
11. З якою метою на підприємстві визначають критичний обсяг продажу (точку беззбитковості)?
12. Як у процесі ціноутворення визначити обсяг продажу для досягнення цільового прибутку?
13. Як встановити ціну на ексклюзивний продукт?
14. Який механізм регулювання цін може застосовувати держава?

Задачі

- 8. - 1.** В 2011 р. підприємство здійснило такі витрати:
- на придбання будівлі для виробничих потреб – 150 тис. грн.;
  - на купівлю технологічного устаткування – 56 тис. грн.;
  - на збільшення виробничого запасу сировини – 20 тис. грн.;
  - на виплату заробітної плати персоналу – 70 тис. грн.;
  - на соціальні відрахування – 26,6 тис. грн.;
  - на придбання ліцензії на 3 роки для випуску продукції під торговою маркою компанії А;
  - на оплату рахунків за надані підприємству комунальні послуги;
  - на сплату податків – 20 тис. грн.;
  - на рекламу продукції – 10 тис. грн.;
  - на службові відрядження – 13 тис. грн.

Необхідно:

1. Виділити у складі витрат підприємства за 2011 р суми поточних і капітальних витрат.
2. Пояснити основні розбіжності між капітальними і поточними витратами.
3. Пояснити, з якою метою слід проводити відокремлення поточних витрат від капітальних.
4. Пояснити, який механізм відшкодування капітальних витрат слід застосовувати на підприємстві.
5. Дати пояснення, протягом якого терміну підприємство планує відшкодувати поточні витрати.

8. - 2. За даними табл. 25 необхідно:

1. Визначити структуру операційних витрат підприємства.
2. Проаналізувати розбіжність між структурою операційних витрат підприємства А і Б.
3. Пояснити, з якою метою визначається структура поточних витрат на підприємстві.
4. Пояснити, які витрати включаються до елемента «відрахування на соціальні заходи».

Таблиця 25

Елементи операційних витрат по підприємству за 2011р.

Елемент витрат	Підприємство			
	А		Б	
	Сума витрат, тис. грн.	Структура витрат, (% до підсумку)	Сума витрат, тис. грн.	Структура витрат, (% до підсумку)
Матеріальні витрати	9669,9		7621	
Витрати на оплату праці	828,3		941	
Відрахування на соціальні заходи	308,3		346	
Амортизаційні відрахування	239,8		457	
Інші операційні витрати	2469,3		1570	
<i>Разом</i>	13515,6	100,0	10935	100,0

8. – 3. Очікується, що в 2012 р. в результаті зростання світових цін на енергоносії, вартість палива та енергії, споживаних підприємством, зросте на 7 %. За даними табл. 26 про склад і величину операційних витрат по підприємству *необхідно*:

1. Скласти прогноз щодо можливого зростання суми операційних витрат по підприємству в 2012 р. внаслідок зростання цін на енергоносії.
2. Визначити, наскільки підприємство має підвищити ціну на продукцію, щоб компенсувати зростання ціни на енергоносії.

Таблиця 26

Елементи операційних витрат по підприємству за 2010 р.

Елемент витрат	Сума витрат, тис. грн.	Структура витрат, % до підсумку
Матеріальні витрати	9669,9	
Витрати на оплату праці	828,3	
Відрахування на соціальні заходи	308,3	
Амортизаційні відрахування	239,8	
Інші операційні витрати	2469,3	
<i>Разом...</i>	13515,6	100,0

Річний обсяг виробництва продукції – тис. т. Ціна реалізації продукції – грн. за 1 т.

8. – 4. Загальна сума операційних витрат по підприємству у звітному році становила 25400 тис. грн., з них умовно-постійні витрати – 6800 тис. грн. За планом на наступний рік передбачено зростання обсягу виробленої продукції на 15% за умов збільшення умовно-постійних витрат на 1,7 %. Підприємство виробляє один вид продукції, повна собівартість 1 т якої у звітному році становила 511 грн.

Необхідно:

1. Скласти прогноз щодо суми операційних витрат по підприємству відповідно до плану на наступний рік.

2. Визначити повну собівартість 1 т продукції за планом на наступний рік.
3. Пояснити причини зниження повної собівартості продукції в плановому році порівняно зі звітним.

8. – 5. Для виробництва продукції підприємець здійснив такі капітальні витрати:

- на купівлю технологічного устаткування (очікуваний термін використання - 5 років) – 46500 грн.;
- на придбання ліцензії на право здійснення діяльності з виробництва продукції (термін дії ліцензії – 5 років);
- на створення виробничого запасу сировини і тари (запас створюється на два тижні) – 12400 грн.

Щомісячно підприємець планує виробляти 100 т продукції. Витрати матеріальних ресурсів на 1 т становлять 248 грн.

Очікувана сума інших поточних витрат за місяць становитиме, грн.: за спожитою енергією – 450, комунальні платежі – 360 оплата праці планується на - 4200.

Необхідно:

1. Визначити величину операційних витрат за місяць.
2. Сформувати собівартість продукції, окресливши перелік витрат, які вона містить.
3. Обчислити собівартість 1 т продукції.

8. - 6. Підприємство виробляє продукцію з такими витратами на одиницю продукції, грн.:

Прямі витрати –	2
Пряма витрати на оплату праці –	
	1
Змінні накладні витрати –	3
Постійні накладні витрати –	2
Собівартість одиниці продукції –	
	8

Виробнича потужність становить 300000 одиниць продукції на рік. Через депресію на ринку підприємство планує виробляти лише 180 000 одиниць продукції на наступний рік. Підприємство має також постійні реалізаційні витрати в розмірі 500000 грн. на рік і змінні реалізаційні витрати в розмірі 1 грн. на одиницю реалізованої продукції. Продукція реалізується за ціною 12 грн. за одиницю.

На початку року покупець з географічного регіону, який не належить до зони обслуговування підприємства, запропонував купити 100000 одиниць продукції по 7 грн. за одиницю, і сплатити всі транспортні витрати. Оскільки комісійних на продаж не буде, це замовлення не матиме реалізаційних витрат.

Необхідно визначити, чи слід підприємству приймати це замовлення. Наведіть кількісне та якісне підтвердження вашого рішення, припустивши, що інших замовлень, крім основної діяльності та спеціального замовлення, не очікується.

8. – 7. В табл. 27 наведено звіти про фінансові результати двох підприємств однієї галузі промисловості.

Таблиця 27

Звіт про фінансові результати підприємств, (тис. грн.)

Показники	Підприємство	
	А	Б
Дохід від реалізації продукції	500	500
Мінус: змінні витрати	400	200
Маржинальний прибуток	100	300
Мінус: постійні витрати	50	250
Операційний прибуток	50	50

Необхідно:

1. Обчислити коефіцієнт операційного важеля для кожного підприємства.
2. Обчислити точку беззбитковості для кожного підприємства. Пояснити, чому підприємство Б має вищу точку беззбитковості.

3. Припустимо, що обидва підприємства досягли 50-відсоткового зростання доходів від реалізації. Обчислити, на скільки відсотків зросли прибутки кожного підприємства. Пояснити, чому відсотковий приріст прибутків підприємства Б набагато більший, ніж підприємства А.

8. – 8. Підприємство виробляє два продукти. Наступного року підприємство планує реалізувати 1000 одиниць продукту А та 3000 одиниць продукту Б. Бюджетний звіт про прибуток на наступний рік наведено в табл. 28

Таблиця 28

Дохід від реалізації продукції	Фінансові результати діяльності підприємства		
	Продукт		
	А	Б	Разом
	10000	36000	46000
З відрахуванням змінних витрат	6000	27000	33000
Маржинальний прибуток	4000	9000	13000
З відрахуванням прямих постійних витрат	1500	3200	4700
Маржа продуктової лінії	2500	5800	8300
З відрахуванням спільних постійних витрат			3100
Операційний прибуток			5200

Необхідно:

1. Яка структура продажу продукції підприємства?
2. Обчисліть кількість одиниць продукції А і продукції Б, які підприємство має реалізувати, щоб досягти точки безбитковості,
3. Обчисліть безбитковий дохід від реалізації продукції для підприємства без формування пакету.

8. – 9. Підприємство виробляє та продає продукцію за ціною 2,72 грн. за одиницю. Змінні витрати на одиницю продукції такі:

Сировина –	0,45
Тара та допоміжні матеріали –	0,10
Прямі витрати на оплату праці –	0,58
Змінні накладні витрати –	0,62
Витрати на збут –	0,17

Сума постійних виробничих витрат за рік становить 136000 грн. Сума адміністративних витрат (усі постійні) – 14000 грн.

Необхідно:

1. Обчислити обсяг реалізації продукції в натуральних одиницях у точці безбитковості для підприємства.
2. Скільки пляшок має продати підприємство, щоб досягти операційного прибутку 12600 грн.?
3. Які змінні витрати на одиницю продукції? Які змінні виробничі витрати на одиницю продукції?
4. Скільки одиниць продукції необхідно реалізувати, щоб заробити чистий прибуток в сумі 25200 грн.?
5. Припустимо, що підприємство сподівається реалізувати 215000 одиниць продукції, яким буде запас міцності в натуральних одиницях?

8. – 10. Бюджет витрат підприємства на 2012р. наведено в табл. 29.

Таблиця 29

Бюджет поточних витрат підприємства на 2012 рік

Види витрат	Поточні витрати за рік, тис. грн.	Поточні витрати на одиницю продукції, грн.
Прямі матеріальні витрати	160	2,0
Прямі витрати на оплату праці	320	4,0
Змінні накладні витрати	80	1,0
Постійні накладні витрати	400	5,0
Змінні витрати на збут	240	3,0
Постійні адміністративні витрати	600	7,5
<i>Разом...</i>	1800	22,5

Необхідно визначити:

1. Яку ціну призначити підприємству, щоб заробити в 2012 році прибуток в сумі 144 тис. грн.?
2. Якою буде точка безбитковості підприємства в натуральних одиницях, якщо ціна реалізації становитиме 25 грн.?
3. Яку ціну має призначити підприємство, щоб заробити операційний прибуток в розмірі 10% виручки від реалізації продукції, якщо обсяг виробництва та реалізації становитиме 70000 одиниць продукції?

8. - 11. Точка безбитковості підприємства 1500 одиниць продукції на рік. Змінні витрати на одиницю продукції становлять 300 грн.; сума постійних витрат за рік – 120000 грн.

Необхідно визначити, якою має бути ціна одиниці продукції для досягнення точки безбитковості.

Заняття 17

**Фінансові результати діяльності підприємства.
Економічна безпека підприємств**

1. Поняття і класифікація доходу підприємства.
2. Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства. Сутність рентабельності.
3. Система розподілу прибутку та механізм його використання.
4. Оцінювання фінансово-економічного стану підприємства.
5. Ефективність виробництва, її оцінка і чинники підвищення.
6. Антикризова система господарювання на підприємстві.

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. *Фінансовий менеджмент: світовий досвід і реалії використання на підприємствах України.*

2. *Реструктуризація та фінансова санація підприємств*

Література: 1; 2; 3; 5 ; 9; 16

Питання для обговорення

1. За яких умов сума коштів, отримана підприємством, може вважатися його доходом?
2. Який сенс у визнанні доходу від реалізації продукції за методом нарахування, тобто за фактом відвантаження продукції?
3. Як обчислити частку доходу, яку підприємство має відрахувати на користь держави у вигляді податкових зобов'язань?
4. Чим зумовлена пильна увага державних контролюючих органів до підприємств, які у фінансовій звітності декларують збитки?

5. Як визначити прибуток від реалізації продукції?
6. Як визначити фінансовий результат від продажу основних засобів?
7. Доходом чи прибутком визнається величина відсотків, отриманих підприємством за його депозитним вкладом до банку?
8. Який економічний зміст категорії “валового прибутку” підприємства?
9. Як обчислити суму податку на прибуток, яку потрібно сплатити за результатами звітного кварталу?
10. Чи можлива ситуація, коли підприємство з високим рівнем рентабельності активів не може виконати свої фінансові зобов'язання?
11. З якою метою обчислюється рентабельність продукції?
12. На які показники, крім рентабельності, слід орієнтуватися в процесі прийняття рішення щодо формування асортиментної політики підприємства?
13. Якими мотивами керується підприємство в процесі прийняття рішення щодо напрямків використання прибутку підприємства?
14. В якій формі власник підприємства може отримати дохід від свого бізнесу?
15. Чим зумовлена ситуація, коли високорентабельне підприємство не сплачує за результатами звітного періоду дивіденди?
16. Хто вирішує питання щодо спрямування частки прибутку акціонерного товариства на сплату дивідендів?
17. Яким є механізм оподаткування дивідендів?
18. Якими причинами може бути зумовлено використання прибутку на збільшення статутного капіталу підприємства?
19. З якою метою здійснюється оцінювання фінансового стану підприємства?

Задачі

9. – 1. Підприємство виготовляє продукцію, основні економічні параметри якої наведені в табл. 30.

Таблиця 30

Економічні параметри продукції підприємства

Показники	Одиниця вимірювання.	Номер варіанта					
		1	2	3	4	5	6
Ціна продажу 1 кг продукту	грн.	0,76	0,81	0,85	0,84	0,91	0,68
Змінні витрати (сировина, матеріали, праця, накладні витрати) на одиницю (1 кг) продукції	грн.	0,37	0,45	0,54	0,32	0,65	0,56
Загальна сума постійних витрат по підприємству за рік	грн.	54000	62320	78300	69770	59880	58790
Обсяг реалізації продукції за минулий рік	т	830	860	890	910	870	850

Дирекція підприємства не задоволена результатами діяльності за минулий рік і розглядає декілька можливостей зростання прибутковості, а саме: підвищення витрат на просування продукції на ринку;

підвищення зовнішнього вигляду продукції з одночасним збільшенням ціни реалізації; підвищення ціни реалізації.

Необхідно оцінити привабливість для підприємства і доцільність здійснення зазначених заходів за таких умов:

1. Менеджер зі збуту впевнений, що рекламна кампанія здатна збільшити обсяг реалізації продукції на 30 %. Якщо метою дирекції підприємства є підвищення прибутку поточного року на 30 % порівняно з минулим роком, тоді, яку максимальну суму може підприємство витратити на рекламу?
2. Припустимо, що підприємство з метою підвищення привабливості продукції для споживача планує поліпшити упаковку продукції, що призведе до підвищення змінних витрат на 0,03 грн. на одиницю продукції; ціну продукції планується підняти на 4,5 %. Обчисліть прибуток підприємства в поточному році.
3. Підприємство збільшує ціну продажу на 8 % . Обсяг реалізації зменшується на 12 % . Чи буде правильним рішення щодо підвищення ціни? Обчислити обсяг реалізації, необхідний за нової ціни, щоб підприємство отримало такий самий прибуток, як і минулого року.
4. Зробити висновки щодо доцільності обрання того чи іншого напрямку зростання прибутковості діяльності підприємства в поточному році.

9 – 2. Підприємство виробляє єдиний продукт. У 2011 р. воно продало 25 000 одиниць продукції та отримало такі результати, грн.:

Виручка від реалізації	625000
Змінні витрати	375000
Маржинальний прибуток	
Постійні витрати	150000
Операційний прибуток	
Податок на прибуток	45000
Чистий прибуток	

З метою удосконалення свого продукту наступного року підприємство розглядає можливість заміни компонента, який коштував 2,5 грн., новим та кращим компонентом, за ціною 4,5 грн. за одиницю. Крім того, для підвищення потужності підприємства необхідно придбати нову машину. Машина коштує 18000 грн., строк корисної служби 6 років і не має залишкової вартості. Підприємство застосовує прямолінійний метод амортизації.

Необхідно визначити

1. Визначити, якою була точка беззбитковості підприємства в натуральних одиницях?
2. Розрахувати, скільки одиниць продукції мало продати підприємство минулого року, щоб отримати 77 000 грн. чистого прибутку?
3. Якщо підприємство підтримуватиме ціну реалізації постійною та здійснить запропоновані зміни, то скільки одиниць продукції воно має продати наступного року для забезпечення беззбиткової роботи?
4. Якщо підприємство підтримуватиме ціну реалізації постійною та здійснить запропоновані зміни, то скільки одиниць продукції воно має продати наступного року, щоб отримати такий самий чистий прибуток, як і минулого року?
5. Якщо підприємство бажає підтримувати незмінний коефіцієнт маржинального прибутку після впровадження всіх змін, яку ціну реалізації одиниці продукції воно має встановити наступного року, щоб покрити підвищені витрати на матеріали?

9 - 3. Потужність підприємства становить 210 тис. одиниць продукції за рік. Змінні виробничі витрати на одиницю продукції – 11 грн. Постійні накладні витрати за рік – 540 тис. грн. Змінні витрати на збут одиниці продукції – 3 грн.; постійні витрати на збут за рік – 252 тис. грн. Ціна реалізації одиниці продукції – 20 грн.

Необхідно визначити:

1. Якою була точка беззбитковості в грошовому вимірі?
2. Скільки одиниць продукції необхідно реалізувати, щоб отримати цільовий операційний прибуток 60 тис. грн. за рік?
3. Скільки одиниць продукції необхідно реалізувати, щоб отримати цільовий операційний прибуток у розмірі 10 відсотків виручки від реалізації продукції?

9. – 4. Підприємство виробляє цукерки з горіхами. Одна коробка цукерок продається за ціною 5,6 грн. Змінні витрати на одиницю продукції підприємства такі:

Горіхи	0,70
Цукор	0,35
Масло	1,85
Інші інгредієнти	0,34
Коробка, пакувальні матеріали	0,76
Всього змінних витрат	4,00

Сума постійних накладних загальнопромислових витрат за рік становить 32 000 грн. Величина постійних збутових та адміністративних витрат за рік – 12500 тис. грн. Річний обсяг реалізації продукції – 36000 коробок.

Необхідно визначити:

1. Маржинальний прибуток для однієї коробки цукерок.
2. Річний прибуток підприємства від операційної діяльності.
3. Скільки коробок потрібно продати, щоб досягти точки беззбитковості.
4. Запас міцності підприємства.

9. – 5. Операційні результати діяльності підприємства за минулий рік, грн., такі.

Виручка від реалізації продукції	802429
Змінні витрати	430000
Маржинальний прибуток	
Постійні витрати	154750
Операційний прибуток	

Наступного року підприємство очікує збільшення змінних витрат на 5 % та постійних витрат на 4%.

Необхідно визначити:

1. Яким був коефіцієнт маржинального прибутку за минулий рік?
2. Точку беззбитковості у гривнях за минулий рік.
3. Припустимо, що підприємство бажало б мати наступного року 6 % приросту операційного прибутку. На скільки відсотків (у середньому) воно має підняти свої ціни, щоб покрити очікуване зростання витрат та отримати бажаний операційний прибуток? Припустимо, що підприємство розраховує щороку на однакову структуру та обсяг продукції.
4. Який дохід має отримати підприємство наступного року, щоб отримати прибуток після оподаткування у розмірі 175 тис. грн.?

3 – 6. За даними табл. 31,

необхідно обчислити:

1. Прибуток від реалізації окремих видів продукції.
2. Рентабельність окремих видів продукції та загальну рентабельність продукції підприємства.
3. Величину річного прибутку підприємства від основної діяльності
4. Зробити висновки щодо привабливості виробництва окремих видів продукції для підприємства.

Таблиця 31

Дані для розрахунків

Асортимент продукції	Річне виробництво, т	Ціна 1 т, грн.	Поточні витрати на виробництво і збут 1 т продукції, грн.
Хліб український подовий, 1,25 кг	18502	679,7	654,4
Хліб білий подовий, 0,8 кг	7606	1013,5	949,9
Хліб пшенично-висівковий вищого ґатунку, 0,75 кг	57	1268,4	1057,2

Плетінка гірчична вишого гатунку, 0,4 кг	950	1223,1	1200,2
Булочка діабетична «маківка» в/г, 0,1 кг	12	2063,1	2199,5

Примітка: Ціни на продукцію наведені без ПДВ.

9. – 7. Підприємство виробляє два різних види продукції – А і Б. Продукцію А продають за ціною 30 грн., Б – 20 грн. Прогнозний звіт про фінансові результати має такий вигляд:

Результати діяльності підприємства

Дохід від реалізації продукції (тис. грн.)	600
Змінні витрати	400
Маржинальний прибуток	
Постійні витрати	150
Операційний прибуток	

Власник підприємства оцінює, що 60 % доходу від реалізації дасть продукція А, а 40 % – продукція Б. На продукцію А припадає 60 % змінних витрат. Третина постійних витрат є спільною для обох продуктів, а половина постійних витрат прямо простежується до продуктової лінії продукції А.

Необхідно обчислити:

1. Дохід від реалізації, який матиме підприємство для беззбиткової роботи.
2. Кількість продукції кожного виду, яку має продати підприємство для беззбиткової роботи.
3. Коефіцієнт операційного важеля для підприємства. Припустимо, що фактичні доходи будуть на 40 % вищі за прогнозні доходи. На скільки відсотків зростуть прибутки за такої зміни обсягу реалізації?

9. – 8. Відповідно до плану на наступний рік підприємство очікує знизити поточні витрати на виробництво і реалізацію 1 грн. продукції з 0,8 до 0,76 грн. Крім того, планується скорочення чисельності персоналу з 110 до 105 чол., і зростання річного виробітку – з 10890 до 10970 грн.

Необхідно обчислити абсолютний і відносний приріст прибутку підприємства за рахунок зниження поточних витрат і зростання рівня продуктивності праці.

9. – 9. Дані про величину власного капіталу акціонерного товариства та фінансові результати діяльності в 2011 – 2012рр. наведено в табл. 32.

Таблиця 32

Показники діяльності підприємства в 2011 – 2012рр. (млн. грн.)		
Показники	2011	2012
Власний капітал, на початок року	2,5	2,5
Чистий дохід	8,2	8,7
Прибуток до оподаткування	0,5	0,6

Необхідно:

1. Обчислити число оборотів власного капіталу акціонерного товариства протягом 2011 і 2012 рр.
2. Визначити рентабельність одного обороту власного капіталу.
3. Визначити рентабельність власного капіталу.
4. Проаналізувати динаміку обчислених показників.
5. Пояснити зв'язок між рентабельністю власного капіталу, рентабельністю одного обороту і кількістю оборотів капіталу за період.

Заняття 18

Ефективність діяльності підприємства

Питання для обговорення

- 1) Чому слід постійно відслідковувати рівень ефективності діяльності підприємства?
- 2) Якою є мета підвищення ефективності діяльності підприємства?
- 3) Які існують концептуальні підходи до оцінки ефективності?
- 4) Які критерії мають бути покладені в основу побудови системи оціночних показників ефективності діяльності підприємства?
- 5) Чим вимірюється для власника підприємства результат від зростання ефективності його діяльності?
- 6) Чи завжди зростання ефективності діяльності підприємства призводить до збільшення його фінансового результату?

Задачі

З - 1. Результати діяльності підприємства в 2010 році порівняно з 2009 роком, наведено в таблиці 33. Керівництво підприємства висловило незадоволення їх рівнем.

Необхідно:

1. Використовуючи дані табл. 33, обчислити показники ефективності діяльності підприємства в 2010 році та 2011 році.
2. Оцінити динаміку показників ефективності діяльності підприємства в 2010 – 2011 роках.
3. Пояснити причини незадоволення керівництва підприємства результатами діяльності в 2011 році порівняно з 2010 роком.

Таблиця 33

Основні показники діяльності підприємства в 2010-2011 роках

Показники	Одиниці виміру	2003 рік	2004 рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Вироблена продукція в порівнянних цінах	тис. грн.	12282	13076
Вироблена продукція в діючих цінах	тис. грн.	10420	13489
Виручка (дохід) від реалізації продукції	тис. грн.	9902	14234,1
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	8209,2	11638,2
Валовий прибуток	тис. грн.	1200,8	1095,9
Операційні витрати в т.ч. матеріальні витрати	тис. грн.	8063,2	13515,6
	тис. грн.	5657	9669,9
Прибуток від операційної діяльності	тис. грн.	723,7	828,5
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	837,7	792
Податок на прибуток	тис. грн.	333,7	238,3
Прибуток від звичайної діяльності після оподаткування	тис. грн.	504,0	553,7
Середньооблікова чисельність персоналу - всього в т.ч. ПВП	чол.	168	182
	чол.	126	123
Фонд оплати праці - всього в т.ч. ПВП	тис. грн.	717	815
	тис. грн.	585	577,1
Середньорічна вартість	тис. грн.	2901	3521

основних виробничих фондів			
Середньорічний залишок обігових коштів	тис. грн.	1350	1658

Заняття 19.

Реструктуризація і санація підприємства, банкрутство і ліквідація підприємства

1. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
2. САНАЦІЯ І РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СИСТЕМА ЗАХОДІВ З ПОДАЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ
3. БАНКРУТСТВО І ЛІКВІДАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА
4. ПРОЦЕДУРА ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

Література: [1; 2; 3; 9; 17; 18]

Питання для обговорення

- 1) З яких причин підприємство може припинити свою діяльність?
- 2) За яких умов може виникнути потреба у зміні організаційно-правової форми підприємства?
- 3) Які законодавчі обмеження існують щодо злиття та приєднання підприємств?
- 4) Якою є процедура ліквідації підприємства, якщо воно ліквідується за рішенням власника?
- 5) За якими показниками діяльності підприємства можна зробити висновок про загрозу банкрутства?
- 6) Які існують способи запобігання банкрутству?
- 7) Що таке “фіктивне” банкрутство?

З – 1. Підприємство планує здійснити реструктуризацію виробництва, в процесі якої передбачається створення нових виробничих підрозділів і управлінських структур.

На основі даних таблиці 36

необхідно:

1. Визначити очікувані зміни основних показників діяльності підприємства у зв'язку з проведенням реструктуризації.
2. Оцінити економічні вигоди для підприємства від проведення процедури реструктуризації.
3. Зробити висновки щодо доцільності проведення реструктуризації підприємства.

Таблиця 36

Основні показники діяльності підприємства

Показники	Од. виміру	До проведення реструктуризації	Після проведення реструктуризації
Випуск продукції в діючих цінах	тис. грн.	52580	58057
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	53151,5	59450,7
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	14632,25	17242,55
Чисельність: всього	чол.	899	917
в т. ч. ПВП	чол.	864	883
Фонд оплати праці	тис. грн.	8421,7	9833,2
Середньомісячна з/п: всього	грн.	778,8	861,2
Валовий прибуток	тис. грн.	11769,7	13060,5
Власний капітал	тис. грн.	15479,3	16925,0
Рентабельність продукції	%	9,6	8,4
Ступінь використання виробничих			

потужностей:			
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	41117,1	45388,8
Прибуток від операційної діяльності	тис. грн.	3807,8	3639,8
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	3648,8	3398,0
Прибуток від звичайної діяльності після оподаткування	тис. грн.	2278,2	1730,5

Заняття 20.

Державне регулювання первинних суб'єктів господарювання

1. Форми державного регулювання підприємств.
2. Система оподаткування підприємницької діяльності.
3. Фінансово-кредитна підтримка діяльності підприємств.

ТЕМА РЕФЕРАТІВ

1. *Економічні функції держави в трансформаційній економіці.*
2. *Бізнес-планування: сутність, структура, форми.*

ЛІТЕРАТУРА: 1,16,18, 28,36.

Типові задачі для проміжного модульного контролю знань студентів

Задача 1.

Річний оборот продажу фірми - 770 тис.грн., вартість придбаних товарів -620 тис.грн. Який стан фірми щодо фірм-конкурентів, якщо показник валової прибутковості по галузі становить 15,5% ?

Задача 2.

Фірма випускає каркаси. Виробничі витрати - 14 грн./шт. Середні постійні витрати - 8 грн./шт. У теперішній час фірма випускає 10000 каркасів за ціною 200 грн./шт. щорічно. Надійшла пропозиція про закупівлю додатково 5000 каркасів. Якщо фірма прийме цю пропозицію, то постійні витрати збільшаться на 100100 грн., і фірмі доведеться відмовитися від виготовлення 2000 каркасів. Оцінити мінімально прийнятну ціну, тобто ціну, яка б зберегла попередню суму прибутку.

Задача 3.

Щоденні витрати свердл на підприємстві становлять 60 штук. Страховий запас їх передбачено в розмірі 20-денного споживання. Свердла надходять партіями по 10000 штук. Час від подання замовлення до надходження партії 10 днів.

Визначити: а) максимальний запас свердл; б) точку замовлення на поставку свердл.

Задача 4.

Менеджерами підприємства були розраховані планові показники роботи структурного підрозділу, що проектується: плановий обсяг реалізації продукції - 6000 шт.; ціна реалізації одиниці продукції - 50 грн. Витрати на виготовлення продукції:

1. Матеріальні витрати - 54 тис. грн. (без ПДВ).
2. Вартість експлуатації та обслуговування обладнання - 6 тис. грн. Обез ПДВ).
Амортизація основних фондів - 13 тис. грн.
3. Заробітна плата виробничого персоналу - 12,5 тис. грн.
4. Заробітна плата ремонтних та допоміжних робітників - 8,2 тис. грн.
5. Заробітна плата управлінського персоналу - 10 тис. грн.
6. Нарахування на зарплату - визначити.
7. Інші непрямі витрати - 8,8 тис. грн.

На основі приведених даних необхідно розрахувати прибуток структурного підрозділу.

Задача 5.

На малому підприємстві на оренду приміщень та їх утримання становлять 4000 тис. грн. на рік, а витрати на управління, інженерне і виробничо-господарське обслуговування та амортизаційні відрахування -3000 тис. грн. Змінні витрати на один виріб складають 200 грн., його продажна ціна - 300 грн. Визначити мінімальний обсяг випуску продукції на рік, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Задача 6.

Компанія "ABC" встановлює ціну на нову продукцію. Прогнозований річний обсяг виробництва - 40000 шт. Змінні витрати на одиницю продукції - 30 грн., загальна сума постійних витрат - 800 тис. грн. Проект потребує додаткового фінансування - кредит в розмірі 1 млн. грн. під 20% річних. Розрахуйте орієнтовану ціну на нову продукцію.

Задача 7.

Вартість основних виробничих фондів та нормованих оборотних засобів на 1-му підприємстві становить 120 млн. грн., на 2-му - 160 млн. грн. Собівартість виробленої продукції - відповідно - 80 млн. грн. та 90 млн. грн. Яке підприємство є більш рентабельним?

Задача 8.

На основі приведених даних визначте граничний обсяг реалізації продукції та рівень операційного левериджу. Обґрунтуйте залежність прибутку від операційного левериджу (тис. грн.).

№ п/п	Показники	Сума, тис. грн.
1	Виручка від реалізації	2850,0
2	Змінні витрати	1100,0
3	Постійні витрати	148,0

Задача 9.

На основі приведених даних розрахуйте суму вивільнених із обігу оборотних коштів у 2010 р. за рахунок збільшення їх обертання порівняно з 2009 р. Який обсяг обігових коштів буде потрібен підприємству на 2011 р., якщо передбачається, що в цьому році буде реалізовано продукції на суму 4540 тис. грн. , а обертання обігових коштів уповільнюється на 20% порівняно з 2010 р.?

Показники	2009	2010
Виручка від реалізації, тис. грн.	3980	5174

Задача 10.

Визначити норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві, обертаємість оборотних засобів підприємства, якщо відомо, що випуск продукції за рік складає 10000 одиниць; собівартість виробу - 80 грн., оборотних коштів - 50 тис. грн., тривалість виробничого циклу виробництва виробу - 5 днів; коефіцієнт зростання витрат у незавершеному виробництві -0,5.

9. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Підприємство як суб'єкт господарювання. Класифікація та структура підприємств.
2. Договірні взаємовідносини та партнерські зв'язки в підприємницькій діяльності.
3. Особливості міжнародної підприємницької діяльності. Спільні підприємства.
4. Сутність, функції та методи управління діяльністю підприємств.
5. Класифікація, структура персоналу та визначення чисельності окремих категорій працівників.
6. Оцінка, класифікація та структура основних фондів.
7. Спрацювання, амортизація та ефективність відтворення основних фондів.
8. Нематеріальні ресурси та активи. Оцінка вартості та амортизація нематеріальних активів.
9. Нормування та ефективність використання оборотних коштів.
10. Інвестиційні ресурси підприємства: склад, структура та визначення обсягу та джерел фінансування виробничих інвестицій.
11. Оцінка ефективності технічних та організаційних нововведень.
12. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва.
13. Формування та використання виробничої потужності підприємства.
14. Організаційні типи та методи організації виробництва.
15. Державне екологічне регулювання суб'єктів господарювання.
16. Методологічні основи та види планування.

17. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування.
18. Формування програми випуску продукції.
19. Якість і конкурентоспроможність продукції.
20. Стандартизація та сертифікація продукції.
21. Методи визначення та чинники зростання* продуктивності праці персоналу.
22. Мотивація трудової діяльності і основи організації оплати праці.
23. Застосування різних форм і систем оплати праці персоналу підприємств.
24. Визначення складу витрат, які включаються у собівартість продукції.
25. Методика експрес-аналізу за системою "витрати - обсяг продукції -прибуток".
26. Сукупні витрати та собівартість продукції.
27. Методи встановлення та регулювання цін на продукцію.
28. Формування і використання прибутку.
29. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства.
30. Організація економічної безпеки організації за окремими функціональними складовими.
31. Форми і види реструктуризації підприємства.
32. Методичні основи визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.

10. ПЕРЕЛІК питань для підготовки студентів економічних спеціальностей до екзамену з курсу „Економіка України в сучасних умовах”

1. Правові основи створення і функціонування підприємства.
2. Класифікація організаційно-правових форм підприємницької діяльності.
3. Виробнича структура підприємства. Сучасні тенденції змін загальної структури підприємства.
4. Ринкове середовище господарювання підприємств.
5. Договірні взаємовідносини та партнерські зв'язки в підприємницькій діяльності.
6. Особливості організації міжнародного підприємництва. Спільні підприємства.
7. Сутність, функції та методи управління діяльністю підприємства.
8. Типи організаційних структур управління підприємством.
9. Класифікація та структура персоналу підприємства.
10. Загальна характеристика капіталу і виробничих фондів підприємства.
11. Оцінка та видова класифікація основних фондів.
12. Амортизація основних фондів та методи амортизації.
13. Показники ефективності основних фондів.
14. Структура і нормування оборотних фондів підприємства.
15. Нематеріальні ресурси та структура об'єктів інтелектуальної власності.
16. Нематеріальні активи: сутність, склад, форми правового захисту.
17. Методи оцінки вартості нематеріальних активів.
18. Структура та нормування оборотних коштів.
19. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства.
20. Визначення обсягу та джерел фінансування виробничих інвестицій.
21. Формування і регулювання фінансових інвестицій.
22. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій.
23. Сутність та види інноваційних процесів на підприємствах.
24. Техніко-технологічна база виробництва та її показники.
25. Лізинг як форма фінансової підтримки підприємницької діяльності.
26. Формування та використання виробничої потужності підприємства.
27. Вплив типів виробництва на організаційно-технічну побудову й ефективність.
28. Методи організації виробництва.
29. Виробнича та соціальна інфраструктура підприємства.
30. Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання.
31. Види та методи планування діяльності підприємства.
32. Бізнес-план підприємства. Тактичне й оперативне планування.

33. Вимірники обсягу продукції.
  34. Показники та методи оцінювання якості продукції.
Конкурентоспроможність продукції.
  35. Стандартизація та сертифікація продукції та систем якості.
  36. Методи вимірювання та показники рівня продуктивності праці.
  37. Моделі та методи мотивації трудової діяльності
  38. Організація оплати праці на підприємстві.
  39. Сучасні форми та системи оплати праці.
  40. Системи участі працівників підприємств у прибутках. Дивідендна політика.
  41. Витрати та собівартість продукції. Класифікація витрат.
  42. Управління витратами на підприємстві. Кошторис виробництва.
  43. Сутність та види цін і тарифів.
  44. Методи ціноутворення на продукцію.
  45. Форми фінансової діяльності підприємства.
  46. Планування фінансової діяльності: сутність, форми, інструменти.
  47. Сутність і види прибутку. Джерела формування прибутку.
  48. Напрямки використання прибутку.
  49. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства за допомогою показників.
  50. Оцінка прибутковості та ділової активності підприємства.
  51. Фінансова стійкість та платоспроможність підприємства: характеристика і показники оцінки.
  52. Система показників ефективності діяльності підприємства.
  53. Чинники зростання ефективності виробництва.
  54. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств.
  55. Стратегія розвитку підприємств у післяприватизаційний період.
  56. Економічна безпека підприємств: структурні елементи і схема організацій.
  57. Фінансова безпека суб'єктів господарювання.
  58. Сутність, форми і види реструктуризації підприємств.
  59. Санація (фінансове оздоровлення) суб'єктів господарювання.
  60. Визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.
-

11. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Господарський Кодекс України: Прийнятий 16 січня 2003р. – К.: Істина, 2003.
2. Податковий Кодекс України: Прийнятий 01 грудня 2010р. – К.: Істина, 2010.
3. Економіка підприємства: Підручник / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614с.
4. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. проф. С.Ф. Покропивного. – Вид. друге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
5. Покропивний С.Ф. Економіка підприємств. К.: КНЕУ, 2010 р.
6. Сизоненко В.О.; Сучасне підприємство. К.: Знання Прес, 2010 р.
7. Свінцицька О.М. Планування діяльності підприємств. К.: Кондор, 2010р.,

Додаткова

1. Березін О.В., Березіна Л.М., Бутенко Н.В. Економіка підприємства: Навч. посібник. – К.: Знання, 2009. – 390с.
2. Бондар Н.М. Економіка підприємства. – К: АСН, 2004.- 400с.
3. Економіка підприємства / За заг. ред. д.е.н., проф. Мельника Л.Г. – Суми: 2004. 648с.
4. Економіка підприємства / За заг. ред. д.е.н., проф. Петровича Й.М. – Львів: Новий Світ, 2004. – 680с.
5. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів: Навч. посібник для ВНЗ / Харів П.С. – К., 2008. – 405с.
6. Економіка підприємства: Підручник / За заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. – (вид. 4-те, перероб. і доп.). – К.: КНЕУ, 2009. – 816с.
7. Колот В.М., Щербина О.В. Підприємництво: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 160с.
8. Манів З.О., Луцький І.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 580с.
9. Оробчук М.Г., Лисий І.В. Задачі з економіки підприємства та методика їх розв'язування: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001.
10. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник. – К: КНЕУ, 1998.
11. Примак Т.О. Економіка підприємства: Навч. Посібник. – К.: Вікар, 2001. – 178с.
12. Червона О.Ю., Урба С.І. Економіка підприємства. Практикум: Навчальний посібник. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 184 с.
13. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. посібник. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2005. – 568с.

7. ПЕРЕЛІК КАТЕГОРІЙ З КУРСУ «ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ»

Авансовий платіж - попереднє надання (перерахування) грошей за товари, послуги до моменту їх одержання або виконання.

Акордна оплата праці - форма відрядної оплати праці, за якою загальну суму заробітної плати робітникові або колективу встановлюють за весь обсяг виконаної роботи на підставі реальної обґрунтованості норм виробітку, витрат необхідного часу роботи і відрядних розцінок на окремі види робіт або операцій.

Активи балансу - частка бухгалтерського балансу підприємства, що відображає у грошовому вираженні матеріальні цінності, їх розміщення і структуру.

Акція - цінний папір, який засвідчує факт внесення коштів у статутний фонд акціонерного товариства фізичною чи юридичною особою і підтверджує членство в даному товаристві, дають право його власникові на отримання прибутку (дивіденду), а також право участі в управлінні товариством та розподілі майна в разі ліквідації останнього.

Амортизація - поступове зношування основних фондів і перенесення цієї частини їх вартості на собівартість виготовленої за їх участю продукції, наданих послуг з метою нагромадження коштів на поновлення основних фондів.

Бізнес-план - документ, в якому подані аналіз і оцінка діючої або запланованої до реалізації програми, характеризує і оцінює фактори, які впливають на ефективність запланованих дій.

Валова продукція підприємства - показник, який відображає загальний обсяг продукції, виготовленої підприємством за певний період в грошовому обчисленні.

Венчурне підприємництво - діяльність, спрямована на впровадження ризикових проєктів для одержання прибутків шляхом організації компанії, котра займається впровадженням нововведень і подальшим розвитком їх до відкритої чи закритої корпорації.

Виробнича потужність підприємства - максимально можливий випуск продукції або обсягу виробітку і переробки сировини за одиницю часу при повному використанні виробничого потенціалу обладнання і потужностей.

Виробничі основні фонди - засоби праці, які функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься на вартість продукції, що виробляється частинами в міру спрацювання.

Витрати виробництва - утворюються в процесі формування та використання ресурсів, поділяються на інвестиційні та поточні (операційні), загальні і на одиницю продукції. За ступенем однорідності витрати поділяються на елементні й комплексні; за способом обчислення - на прямі й непрямі, за характером зв'язку з обсягом виробництва на постійні й змінні.

Гудвіл - ціна нагромаджених нематеріальних активів фірми.

Договірні ціни - ціни, величина яких встановлюється умовами контракту, угоди за домовленістю між продавцями й покупцями з урахуванням кон'юнктури ринку

Дохід - будь-яке надходження коштів чи одержання матеріальних цінностей, які мають грошову вартість. У валовий дохід підприємства включають виручку, грошові надходження від реалізації товарів і послуг, виконання робіт, від продажу майна, інші грошові й матеріальні надходження. Чистий дохід - це різниця між валовим доходом і затратами матеріальних ресурсів.

Ефективність виробництва - характеризується ринковою вартістю виробленої продукції, поділеної на сумарні затрати ресурсів підприємства. Оцінюється співвідношенням усіх витрат до одержання результатів.

Загальновиробничі витрати - витрати на загальне обслуговування, організацією виробництва та управління виробничими підприємствами. Входять до складу калькуляції витрат на виробництві окремих видів продукції пропорційно до прямих витрат.

Заробітна плата - форма оплати праці робітників і службовців підприємств, фірм, компаній, установ. Основними формами заробітної плати є почасова і відрядна, які, в свою чергу,

поділяються на пряму почасову, почасово-преміальну, пряму відрядну, відрядно-преміальну, відрядно-прогресивну.

Змінні витрати виробництва - витрати, що безпосередньо зв'язані з обсягами виробництва, зростають разом із збільшенням їх обсягів.

Інноваційна модель підприємництва - уявний процес діяльності, що базується на досягненнях науково-технічного прогресу і передбачає активне використання нових управлінських рішень з метою постійного зростання економічної та соціальної ефективності господарювання.

Інфраструктура фірми — основні та оборотні фонди, система управління, обліку, контролю, маркетингу, фінансового забезпечення, служби інформації і безпеки.

Капітал амортизації - капітал, що призначений для відтворення основних засобів виробництва і створюється за рахунок амортизаційних відрахувань

Калькуляція - різновид структурного (постійного) розрахунку складових від загальних витрат на одиницю виробничої (товарної) продукції, окремої роботи, послуги. Включає такі види витрат: сировина і матеріали, витрати електроенергії, заробітна плата, податки, відрахування, витрати та технічне обслуговування, на реалізацію, амортизаційні відрахування.

Коефіцієнт ефективності - відношення результату до затрат, які зумовили цей результат; показник, що характеризує зростання доходу на кожну грошову одиницю капіталовкладень.

Коефіцієнт ліквідності - показник, що характеризує платоспроможність фірми; визначається як співвідношення окремих частин активу і пасиву балансу або відношення суми грошей, використаних як засіб платежу, до загальної суми грошових коштів підприємства.

Коефіцієнт рентабельності - відношення валового прибутку від продажу продукції до її собівартості (витрат виробництва й обігу).

Лізинг - підприємницька діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні лізингодавцем у користування на певний строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Матеріалоемність - витрата матеріалів в розрахунку на натуральну одиницю або на гривню вартості виготовленої продукції.

Незавершене виробництво - предмети праці, що не є готовою продукцією і перебувають у процесі виробництва.

Номенклатура продукції - систематизований за певними ознаками перелік товарів.

Оборот основних і оборотних фондів - безперервний, періодично повторюваний рух фондів, економічний зміст якого полягає у перенесенні на новостворений продукт вартості виробничих фондів.

Обсяг виробництва підприємства включає випуск готової продукції та напівфабрикатів, призначених для реалізації, виробничі послуги й роботи виробничого характеру, зміни незавершеного будівництва. «

Оперативне управління - управління поточними діями, що поєднує оперативне планування, оперативний облік та оперативний контроль.

Показники конкурентоспроможності - сукупність якісних і вартісних характеристик товару, його здатність відповідати вимогам ринку в певний період часу: техніко-економічні характеристики, ціна, суспільна користь, переваги перед аналогічними іншими товарами.

Показники роботи фірми - одними з найголовніших показників є дохід, прибуток, співвідношення суми основного та оборотного капіталу, поточний борг фірми.

Реалізована продукція - обсяг проданої підприємством за певний час і оплаченої покупцем продукції

Реновація основних Фондів - дії, спрямовані на поновлення елементів основних виробничих фондів, які вибули внаслідок фізичного і морального зносу.

Рентабельність продажу - визначається відношенням прибутку, отриманого від продажу, до вартості проданих товарів.

Собівартість ПРОДУКЦІЇ - сума грошових витрат підприємства на виробництво і збут продукції; узагальнений показник, який характеризує ефективність виробництва.

Статутний фонд - сукупність грошових ресурсів, майна та інших матеріальних засобів, яка необхідна для започаткування і здійснення діяльності підприємства.

Стратегічне планування - система дій, спрямована на вироблення комплексу цілей, завдань, програм і розробку шляхів, засобів і технологій їх реалізації для одержання прибутку і підтримання стабільного становища на ринку.

Техніко-економічне обґрунтування підприємства - економічні розрахунки і прогноз функціонування підприємства шляхом зіставлення можливостей і реальних результатів з витратами на його створення.

Умовно-постійні витрати - витрати підприємств на виробництво продукції, які мають слабо виражену залежність від обсягів продукції, що виробляється.

Управління підприємством - сукупність методів і прийомів керівництва колективом людей, усіма ланками підприємства для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва.

Фінансові показники - показники результативності фінансової діяльності підприємницької структури, використання фінансових ресурсів, пов'язаних з нагромадженням і використанням грошових фондів. Відношення власного капіталу до загальної балансової суми капіталу відбиває ступінь фінансової незалежності підприємства.

Фондовіддача - відношення вартості річного обсягу виготовленої продукції до вартості основних виробничих фондів.

Ціна виробництва - ціна товару, в основу якої закладено матеріальні витрати, оплату праці, загальнозаводські витрати та середній розмір прибутку у розрахунку на одиницю виробу.

Чиста продукція - частина валової продукції підприємства, яка залишається після покриття матеріальних і фінансових витрат на виробництво і формує суму національного доходу суспільства.

Штрихове кодування товару - нанесення штрихових міток на товар, які утворюють штриховий код; по ньому можна встановити вид товару, його належність до певної товарної групи, якісні характеристики, споживчі властивості, технічні параметри.

Якість продукції - сукупність споживчих властивостей продукції, її здатність задовольняти певні потреби людини до свого призначення, що є визначенням її споживчої вартості та ціни.